

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

EUROOPAN UNIONIN KESKINÄISEN AVUNANNON LAUSEKE
HELSINGIN SANOMIEN KOTIMAAN UUTISTEN LUOMA KUVA 2005–2010

Kandidaatin tutkielma

Kadettialikersantti
Petteri Pankasalo

Merikadettikurssi 81
Laivasto-opintosuunta

Maaliskuu 2014

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Merikadettikurssi 81	Linja Laivasto-opintosuunta
Tekijä Kadettialikersantti Petteri Pankasalo	
Tutkielman nimi Euroopan unionin keskinäisen avunannon lauseke. Helsingin Sanomien kotimaan uutisten luoma kuva 2005–2010	
Oppiaine, johon liittyy Strategia	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Maaliskuu 2014	Tekstisivuja 31

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkielmassa tutkitaan Helsingin Sanomien julkaisemien kotimaan uutisten luomaa kuvaa Euroopan unionin keskinäisen avunannon lausekkeesta Suomen kannalta. Lauseke velvoittaa jäsenmaita antamaan sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle jäsenmaalle apua kaikin käytettävissä olevin keinoin. Avunantolauseke on koko EU:n historian jatkuneen turvallisuus- ja puolustuskehityksen kulminaatiopiste. Lausekkeen olemassaolo korostaa unionin laaja-alaista solidaarisuutta ja jäsenvaltioiden välistä yhteisvastuullisuutta ja on tärkeä osa yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Avunantolauseke on otettu käyttöön osana Lissabonin sopimusta vuonna 2009. Lauseketta pidettiin alun perin osoituksena unionin jäsenmailleen antamista turvatakuista, mutta tämä käsitys ei vastaa lausekkeen tosiasiallista tarkoitusta tai Euroopan turvallisuussuhkia.

Päätutkimusmenetelmänä on laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimusaineisto muodostuu lehtiartikkeleista ja se teemoitetaan sisällönanalyysin keinoin kuudeksi erilaiseksi kokonaisuudeksi uusien sisältömerkitysten löytämiseksi. Teemoittelun avulla luodaan tutkimusaineistoon erilaisia näkökulmia ja vastataan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimusaineistoa jäsennetään lisäksi määrällisin menetelmin. Tutkimusaineisto koostuu Helsingin Sanomien kotimaan toimituksen uutisista. Aineiston analyysin tukena käytetään Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja vuosilta 2004 ja 2009.

Tutkielmasta ilmenee, että kotimaan uutisten luoma kuva avunantolausekkeesta on kokonaisuuden kannalta hyvin vailinnainen. Uutisten mukaan keskinäisen avunannon lauseke parantaa Suomen turvallisuutta, mutta tälle tulkinnalle ei löydy aineistosta kattavia perusteita. Avunantolausekkeelta odotettiin turvatakuita, mutta niitä ei pystytä Euroopan unionilta puuttuvien sotilasarakenteiden takia jäsenmaille antamaan. Keskustelu turvatakuista on avunantolauseketta koskevissa uutisissa kantava teema. Jäsenmaiden uskotaan toimivan avunantolausekkeen velvoitteiden mukaisesti jo pelkästään keskinäisen solidaarisuuden perusteella. Tähän periaatteeseen yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka pitkälti perustuu. Avunantolausekkeen toimeenpanon taustalta puuttuu yhteinen näkemys avun todellisesta luonteesta. Avunantolauseke on poliittinen julistus, jonka käytännön toimivuus ja merkitys turvallisuuden takajana eivät ole täysin yksiselitteisiä.

Tutkielma antaa yhden näkökulman tarkasteltavaan aiheeseen. Laajentamalla tutkimusaineistoa koskemaan myös ulkomaan uutisia tai muita sanomalehtiä ja uutisia, saadaan kokonaiskuva kattavamaksi. Analysoimalla kotimaan uutisia annetaan aiheesta kohdennettu kuva, mutta tarkastelun ulkopuolelle jää paljon aihetta paremmin taustoittavaa ja laajempaan kontekstiin sitovaa aineistoa.

AVAINSANAT

Euroopan unioni, turvallisuuspolitiikka, keskinäisen avunannon lauseke, sisällönanalyysi

EUROOPAN UNIONIN KESKINÄISEN AVUNANNON LAUSEKE

HELSINGIN SANOMIEN KOTIMAAN UUTISTEN LUOMA KUVA 2005–2010

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	TUTKIMUKSEN TAUSTAA	1
1.2	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AIHEEN RAJAUS	3
1.3	TUTKIMUSMENETELMÄT	4
1.4	AINEISTOLÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI.....	5
2	EUROOPAN UNIONIN TURVALLISUUSPOLITIikka	7
2.1	EUROOPAN TURVALLISUUSSTRATEGIA	8
2.2	YHTEINEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIikka	9
2.3	YHTEINEN TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLITIikka.....	10
2.4	KESKINÄISEN AVUNANNON LAUSEKE	13
3	TUTKIMUSAINeISTON KERÄÄMINEN	16
4	TUTKIMUSAINeISTON ANALYYSI	20
4.1	EU:N TURVALLISUUSPOLIITTINEN YMPÄRISTÖ 2005–2010.....	21
4.2	AVUNANTOLAUSEKKEEN SISÄLTÖ	22
4.3	ARGUMENTIT AVUNANTOLAUSEKKEEN PUOLESTA	25
4.4	ARGUMENTIT AVUNANTOLAUSEKETTA VASTAAN.....	25
4.5	AVUNANTOLAUSEKKEEN TOIMEENPANO	26
4.6	ARGUMENTIT SOTILASLIITTOKEHITYKSESTÄ	27
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
	LÄHTEET	32

KUVALUETTELO

Kuva 1.	Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen	6
Kuva 2.	Tutkimuksessa käytettyjen artikkeleiden määrällinen jakautuminen	17
Kuva 3.	Tutkimusaineiston luokitteluun käytetyt teemat.....	18
Kuva 4.	Teemojen esiintyminen prosentiosuuksina tutkimusaineistossa	19

EUROOPAN UNIONIN KESKINÄISEN AVUNANNON LAUSEKE HELSINGIN SANOMIEN KOTIMAAN UUTISTEN LUOMA KUVA 2005–2010

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman taustaa

Euroopan unionista on lyhyessä ajassa muodostunut merkittävä toimija maailmanlaajuisessa turvallisuuspolitiikassa ja vaikuttaja jäsenmaidensa puolustuspolitiikassa. Euroopan unioni on osallistunut yhä aktiivisemmin kansainväliseen politiikkaan, ja sitä tarvetta vastaamaan on kehitetty unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP) ja sen alaisuuteen kuuluva yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP). Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka luotiin alun perin Maastrichtin sopimuksella vuonna 1993 ja sitä on kehitetty edelleen Amsterdamin (1997), Nizzan (2001) ja Lissabonin (2009)¹ sopimuksilla. Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on ollut yksi nopeimmin kasvavista EU:n toimialoista 2000-luvulla, ja unioni on sen alla osallistunut lukuisten kriisien selvittämiseen ja ehkäisyyn niin sotilaallisissa kuin siviilioperaatioissakin.²

Vuonna 2003 hyväksytyssä EU:n turvallisuusstrategiassa asetettiin tavoitteeksi vahvistaa unionin asemaa globaalina toimijana, joka käyttää entistä tehokkaammin välineistöään yhteisten arvojen ja turvallisuuden edistämiseen. Strategia määrittelee unionin suurimmiksi turvallisuusuhiksi terrorismin, joukkotuhoaseet, alueelliset konfliktit, sortuvat valtiot ja järjestäytyneen rikollisuuden. Näihin uhkiin halutaan vastata yhteisellä strategisella näkemyksellä edistämällä vakautta Euroopassa ja sen lähialueilla. Jäsenvaltioihin kohdistuvan laajamittaisen hyökkäyksen mahdollisuuden todetaan olevan epätodennäköinen.³

¹ Tarkasti *Lissabonin sopimus Euroopna unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta*. Sopimus allekirjoitettiin 13.12.2007, mutta se astui voimaan vasta 1.12.2009.

² Ruonala, M. 2011, s. 77

³ Ruonala, M. 2011, s. 77; Teija Tiilikainen, ”EDA osana kehittyvää turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa”. Teoksessa Päivi Toivanen, Jyrki Iivonen (toim.). *EU:n tiivistävä puolustus – Euroopan puolustusvirasto*. 2009 s. 14

Lissabonin sopimuksen tultua voimaan 1. joulukuuta 2009 Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (ETPP) nimettiin uudelleen yhteiseksi turvallisuus- ja puolustuspolitiikaksi (YTPP). Sopimuksen mukaan yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka voi johtaa yhteiseen puolustukseen, jos Eurooppa-neuvosto niin päättää ja jos jäsenvaltiot hyväksyvät päätöksen valtiosääntöjensä asettamien vaatimusten mukaisesti.⁴

Lissabonin sopimukseen sisältyy YUTP:n ja YTPP:n osina yhteisvastuulauseke ja keskinäisen avunannon lauseke. Yhteisvastuulausekkeen avulla EU voi päättää kriisinhallintajoukkojen käytöstä esimerkiksi terrori-iskun tilanteessa ja pyytää jäsenmailta tarvittavia voimavaroja käyttöönsä. Tällaisia voimavaroja voivat olla niin poliisi- tai pelastusviranomaisten apu tai sotilaiden ja sotilaskaluston lähettäminen.⁵

Avunantolauseke velvoittaa jäsenmaita antamaan sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle jäsenmaalle apua kaikin käytettävissä olevin keinoin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan 51 artiklan mukaisesti.⁶ Avunantolauseke on unionin jäsenmaiden välinen poliittinen velvoite⁷, eikä se luo uusia toimivaltoja tai tehtäviä EU:lle eikä myöskään johda välittömästi uusien sotilaallisten rakenteiden tai Naton tyyppisen puolustusliiton luomiseen.⁸ Avunantolausekkeesta on virheellisesti käytetty nimitystä EU:n turvatakuut. Vaikka nimitys on yleisesti käytössä lausekkeeseen liittyvässä uutisoinnissa, antaa se harhaanjohtavan kuvan lausekkeen sisällöstä ja velvoittavuudesta.

Euroopan turvallisuuspolitiikan ja sen keskeisimpien toimialojen kehitys esitellään lähemmin toisessa pääluvussa. Luku antaa käsityksen yhteisen turvallisuuspoliittisen näkemyksen merkityksestä Euroopan jatkuvalla yhtenäistymiskehitykselle. Tutkielmassa selvitetään sisällönanalyysin avulla, minkälainen kuva keskinäisen avunannon lausekkeesta Suomen kannalta muodostuu. Aihetta on tutkittu analysoimalla Helsingin Sanomien kotimaan osaston kirjoituksia vuosilta 2005–2010. Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät esitellään kolmannessa päälu-

⁴ *Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP) – Ulkoasiainministeriö.*

[<http://formin.fi/Public/default.aspx?nodeid=32288&contentlan=1&culture=fi-FI>] Luettu 10.7.2013.

⁵ Teija Tiilikainen, ”EDA osana kehittyvää turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa”. Teoksessa Päivi Toivanen, Jyrki Iivonen (toim.). *EU:n tiivistävä puolustus – Euroopan puolustusvirasto*. 2009 s.19.

⁶ ”Jos jäsenvaltio joutuu alueeseensa kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, muilla jäsenmailla on velvollisuus antaa sille apua kaikin käytettävissään olevin keinoin Yhdistyneiden kansakuntien 51 artiklan mukaisesti. Tämä ei vaikuta tiettyjen jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikan erityisluonteeseen. Tämän alan sitoumusten on oltava Pohjois-Atlantin liiton puitteissa tehtyjen sitoumusten mukaisia, ja Pohjois-Atlantin liitto on jäseninä oleville valtioille edelleen niiden yhteisen puolustuksen perusta ja sitä toteuttava elin.”

⁷ Tiilikainen puhuu mekanismista, mutta lauseketta ei voi pitää tämän tyyppisenä valmiina automaattisesti toimivana järjestelmänä.

⁸ Teija Tiilikainen, ”EDA osana kehittyvää turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa”. Teoksessa Päivi Toivanen, Jyrki Iivonen (toim.). *EU:n tiivistävä puolustus – Euroopan puolustusvirasto*. 2009 s.19.

vussa. Tutkimusaineiston analyysin tulokset ja niistä tehdyt johtopäätökset esitellään pääluvuissa neljä ja viisi.

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen raja

Tutkielman tavoite on tarkastella keskinäisen avunannon lausekkeeseen liittyvää Helsingin Sanomien kotimaan osaston uutisointia ja selvittää lausekkeen painoarvoa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa kentässä valittuna ajankohtana. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, millaisella suhtautumisella avuantolauseketta on Suomessa tulkittu sekä löytämään perusteluja avuantolausekkeen tarpeellisuudelle tai tarpeettomuudelle.

Tutkielman pääkysymyksenä on, minkälaisen kuvan Suomen turvallisuuden kannalta Helsingin Sanomien kotimaan uutisointi avuantolausekkeesta luo. Päättökysymystä jäsennetään seuraavien alatutkimuskysymysten avulla:

1. Mitä sisältyy EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan?
2. Mikä on keskinäisen avunannon lausekkeen keskeinen sisältö?
3. Millä tavalla avuantolauseke voi edistää Suomen turvallisuutta?

Tutkimusaineisto on rajattu koskemaan Helsingin Sanomien kotimaan osaston uutisia ajalta 1.1.2005 – 31.12.2010. Ajanjakso on riittävän laaja kattamaan tutkimuksessa tarkasteltavat muutokset, joihin kuuluu Lissabonin sopimuksen allekirjoittaminen ja ratifiointi. Ajanjaksolta voidaan myös saada kattava otos tutkimusmateriaalia. Helsingin Sanomat on Suomen laajalevikkisin päivittäin ilmestyvä sanomalehti⁹, joten voidaan olettaa sen uutisoinnilla olevan suuri painoarvo.

Tutkimusaineistosta on rajattu pois pääkirjoitukset ja ulkomaan osaston uutiset. Pääkirjoitus on lehden päätoimittajan hyväksymä mielipidekirjoitus, jolle on ominaista esittää lehden oma kanta tiettyyn aiheeseen. Pääkirjoituksissa voidaan julkaista lehden toimituskuntaan kuulumattomien vierailevien asiantuntijoiden artikkeleita. Näiden kirjoitukset julkaistaan Helsingin Sanomissa yleensä pääkirjoitus-osion vieraskynä-palstalla. Aiheeseen liittyvät pääkirjoitukset ovat olleet tyyliltään kokonaiskuvaa laaja-alaisesti analysoivia, mutta myös mielipiteenomaisia. Valinnan perusteluna on, että tutkielmassa halutaan tuoda selkeästi esille tutkijan aiheesta tuottama omakohtainen analyysi.

Jättämällä ulkomaan osaston uutiset analyysin ulkopuolelle on tutkielma kohdennettu nimenomaan Suomessa käydyn keskustelun uutisointiin. Ulkomaan osaston uutiset käsittelevät aihetta moninaisesti kansainvälisellä tasolla. Niiden avulla Suomessa käydyn keskustelun uutisointia voisi tarkastella laaja-alaisemmin ottamalla huomioon aiheeseen liittyvä ulkomainen keskustelu ja vertaamalla sitä Suomessa käytyyn. Valitsemalla aineistoksi ainoastaan kotimaan osaston uutiset on pyritty luomaan selkeä näkökulma tutkittavaan aiheeseen..

Määrittelemällä käsiteltävä tutkimusaineisto näillä kriteereillä pystytään tutkielma pitämään tiukasti rajattuna ja aineistosta saadaan paremmin hallittava kokonaisuus tutkielman laajuuteen nähden. Kuitenkin se jättää mahdollisuuden aiheen myöhemmälle laajemmalle tutkimiselle.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Päätutkimusmenetelmiksi on valittu laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Lisäksi aineistoa voidaan tarkastella määrällisesti kirjoitusten kokonaismäärän ja esiintymistiheyden kautta. Tällöin voidaan tarkastella myös keskittykö aiheen käsittely tietyille ajanjaksoille vai onko käsittely tasaista läpi koko tarkasteltavan ajanjakson.

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on tieteellinen tutkimusmenetelmäsuuntaus, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. Lähtökohtana tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on yleisesti pyrkimyksenä ennemmin löytää ja paljastaa tosiasioita, kuin todentaa jo olemassa olevia totuusväittämiä.¹⁰ Laadullista tutkimusta voidaan toteuttaa monella erilaisella menetelmällä, mutta yhteisenä piirteenä korostuu kohteen esiintymisympäristöön, taustaan, tarkoitukseen, merkitykseen, ilmaisuun ja kieleen liittyvät näkökulmat.¹¹

⁹ Vuonna 2010 levikki oli 383 361 ja vuodessa lehteä ilmestyi 356 numeroa. Toiseksi suurin levikki oli Aamulehdellä 131 539 myös 356 ilmestyneellä numerolla. *LT-Levikkitilasto 2010* [<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Levikkitilasto2010.pdf>] Luettu 20.3.2014.

¹⁰ Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006, s. 152; Sipilä, J., Koivula, T. 2013, s. 46

¹¹ *Laadullinen tutkimus – Jyväskylän yliopiston Koppa*

[<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>] Luettu 25.6.2013.

Sisällönanalyysin soveltuvuusalueena on erityisesti yhteiskunnallinen tutkimus, jossa yhteiskunnan ilmapiiriä tarkastellaan dokumenttien kautta.¹² Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Analyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset laajempaan kontekstiin.¹³ Sisällönanalyysissä kuvataan analysoitavan materiaalin sisältöä ja rakennetta käsitteellisesti tai tilastollisesti. Se voidaan siis toteuttaa sekä laadullisen että määrällisen tutkimusotteen mukaisesti.

Laadullisessa sisällönanalyysissä keskitytään tutkittavaan ilmiöön liittyviin sisällöllisiin merkityksiin eikä varsinaisesti niiden esiintymistiheyteen. Määrällisessä sisällönanalyysissä aineistoa analysoidaan tekstiin sisältyvien tiettyjen ilmaisujen tai sanojen perusteella ja selvitetään niiden esiintymistiheyttä. Sisällönanalyysissä voidaan yhdistää sekä laadullinen että määrällinen tutkimusote, jolloin lähestymistavat täydentävät toisiaan ja voivat tuottaa uutta tietoa tutkittavasta sisällöstä.¹⁴

Laadullisessa sisällönanalyysissä aineiston analysointi ei ole tutkimusprosessin viimeinen vaihe, vaan koko tutkimusprosessissa ilmenee aineiston keräämisen ja sen analysoinnin vuorovaikutus. Tutkittavasta materiaalista ja asiayhteyksistä, joissa se esiintyy, tehdään havaintoja. Aineiston analyysi alkaa yleensä jo aineiston keruun yhteydessä lukemalla läpi koko tutkimusaineisto ja muodostamalla siitä yleiskuva. Sitten kerätty aineisto hajotetaan käsitteellisiksi osiksi ja kootaan synteysin avulla tieteellisiksi johtopäätöksiksi.¹⁵ Sisällönanalyysin eteneminen on esitetty kuvassa 1.

1.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on informaatioar-

¹² Seitamaa-Hakkarainen, P. 1999. *Kvalitatiivinen sisällönanalyysi* [http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/02_metodiartikkelit/seitamaa_kvalitatiivinen_sisallon_analyysi/kooste] Luettu 25.6.2013.

¹³ *KvaliMOTV – 7.3.2 Sisällönanalyysi* [http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html] Luettu 25.6.2013.

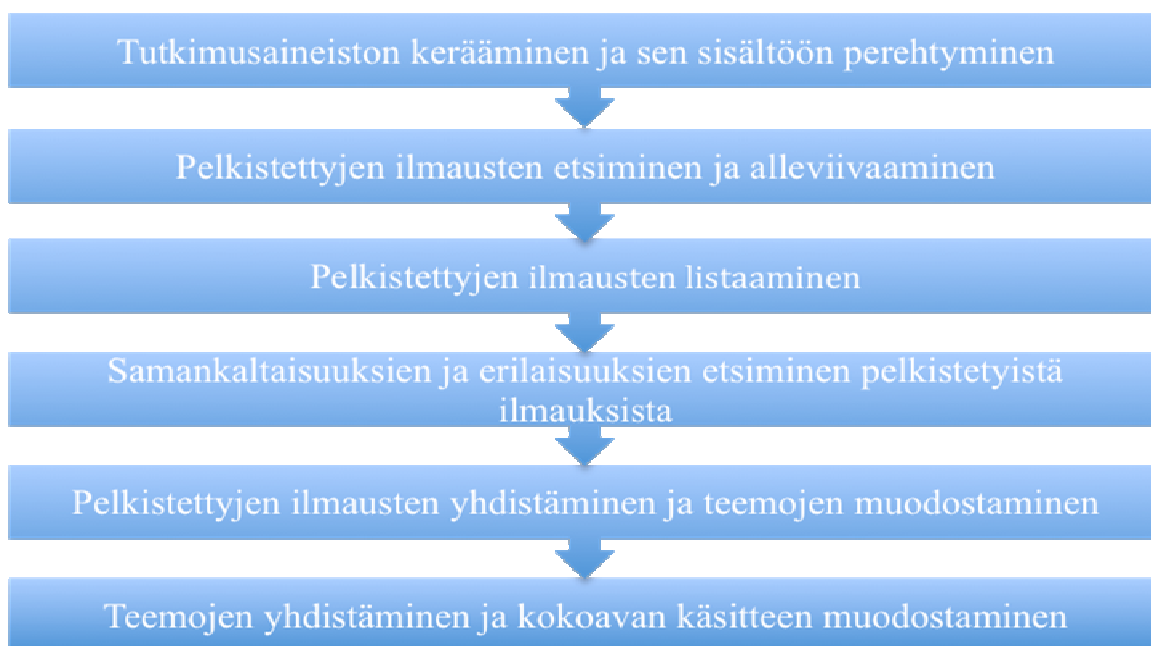
¹⁴ Seitamaa-Hakkarainen, P. 1999. *Kvalitatiivinen sisällönanalyysi*. [http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/02_metodiartikkelit/seitamaa_kvalitatiivinen_sisallon_analyysi/kooste] Luettu 25.6.2013.

¹⁵ *Kajaanin AMK – Opinnäytetyö / Tutkimateriaali* [http://193.167.122.14/Opari/ontTukiLaadAnalyysi.aspx] Luettu 25.6.2013; Seitamaa-Hakkarainen, P. 1999. *Kvalitatiivinen sisällönanalyysi*. [http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/02_metodiartikkelit/seitamaa_kvalitatiivinen_sisallon_analyysi/kooste] Luettu 25.6.2013.

von lisääminen, sillä hajanaisesta aineistosta pyritään saamaan selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jonka avulla aineisto ensin hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi.¹⁶

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on karkeasti kolmivaiheinen prosessi. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimusaineisto pelkistetään, toisessa vaiheessa aineisto ryhmitellään, ja kolmannessa vaiheessa sille luodaan teoreettiset käsitteet. Ennen analyysin aloittamista on määritettävä analyysiyksikkö, esimerkiksi lause tai sana.¹⁷

Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä eri aihepiirien mukaan. Tällä tavoin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä tutkimusaineistossa. Ennen teemojen etsimistä voidaan tutkimusaineisto ryhmitellä eri tekijöiden mukaan.¹⁸ Tässä tutkimuksessa aineisto on ryhmitelty julkaisuvuoden mukaan. Tämän jälkeen aineistosta etsitään aiheita, jotka kuvaavat jotain tiettyä näkemystä eli teemaa¹⁹.

Kuva 1. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen.²⁰

¹⁶ Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009, s. 108.

¹⁷ Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009, s. 108–110.

¹⁸ Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009, s. 93.

¹⁹ Sama.

²⁰ Mukailleen Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009, s.109.

2 EUROOPAN UNIONIN TURVALLISUUSPOLITIikka

Euroopan integraatioprosessi on unionin alusta alkaen sisältänyt turvallisuuspoliittisen elementin. Perusteet Euroopan unionin yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle ovat olleet olemassa jo unionin perustamisen ensiaskelista lähtien. Euroopan yhdentymisen alkutaipaleella solmitussa sopimuksessa Euroopan hiili- ja teräsyhteisön²¹ muodostamisesta ei ollut kyse pelkästään taloudesta, vaan myös siitä, että hiili ja teräs olivat keskeisiä varusteluteollisuuden raaka-aineita. Hiili- ja teräsyhteisön kautta sen jäsenet sidottiin toisiinsa niin vahvasti, että perinteisessä mielessä kansallinen varustelupolitiikka kävi hankalaksi. Millään yksittäisellä valtiolla ei ollut ratkaisevaa määräysvaltaa strategisten raaka-aineiden hallinnoimiselle ja valmistukselle, vaan nämä asetettiin ylikansallisen toimielimen määräysvallan alle.²²

Tästä alkoi pyrkimys jäsenmaiden ulkopolitiikan yhtenäistämiseksi, joka toimi pohjana Maastrichtin sopimuksessa määritetyille yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle.²³ Vuonna 1952 allekirjoitettiin sopimus Euroopan puolustusyhteisön perustamisesta, joka kuitenkin kaatui kaksi vuotta myöhemmin Ranskan parlamentin vastustukseen. Tilalle luotiin läheisesti Natoon liittynyt Länsi-Euroopan unioni.²⁴

Euroopan integraatiokehityksen pohjana on ollut vuonna 1956 hyväksytty Rooman sopimus. Siinä asetettiin Euroopan talousyhteisön jäsenyydelle vain kaksi ehtoa: eurooppalaisuus ja demokraattinen hallinto. Euroopan integraatiokehityksen edetessä Rooman sopimuksen asettamia jäsenehtoja ei tarkasteltu ennen neljättä laajenemiskierrosta vuonna 2004.²⁵ Yhteiseen valuuttaan siirtyminen edellytti yhteistä rahapolitiikkaa ja yhteisten sisäisten rajojen poistuminen Schengen-sopimuksen myötä edellytti sisäisen turvallisuuden politiikan yhdenmukaistamista. Laajenemisella ei haluttu vaarantaa integraation syvenemistä, joten uusille jäsenmaille

²¹ Sopimus liiton perustamisesta allekirjoitettiin Pariisissa 1951 ja se astui voimaan vuotta myöhemmin. Liitto oli alun perin Ranskan ja Saksan välinen, mutta siihen liittyi myöhemmin myös Italia, Belgia, Hollanti ja Luxemburg.

²² Jyri Käkönen, ”Johdatusta Euroopan ymmärtämiseen”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 2010, s. 163-165.

²³ Rehr, J., Weisserth, H-B. 2010, s. 12; *EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP) – Ulkoasiainministeriö*. [<http://formin.fi/Public/default.aspx?nodeid=32279&contentlan=1&culture=fi-FI>] Luettu 10.7.2013.

²⁴ Jyri Käkönen, ”Johdatusta Euroopan ymmärtämiseen”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 2010, s. 177.

²⁵ Euroopan integraatioprosessissa on erotettavissa viisi suurempaa laajenemiskierrosta. Vuonna 1973 jäseneksi otettiin Iso-Britannia, Irlanti ja Tanska, vuosina 1981 ja 1986 Välimeren maat Kreikka Espanja ja Portugali, vuonna 1995 Itävalta, Ruotsi ja Suomi, vuonna 2004 Itä-Euroopan maat Viro, Latvia, Liettua, Puola, Tšekki, Slovakia, Unkari, Slovenia, Malta ja Kypros sekä vuonna 2007 Romania ja Bulgaria. Viimeisenä unioniin on liittynyt Kroatia vuonna 2013.

asetettiin tiukempia jäsenyysehtoja²⁶. Niiden toteutuminen tuki etukäteen niin laajentumista kuin integraation syvenemistä. Ehtojen lähtökohtana oli saman arvopohjan jakaminen.²⁷

2.1 Euroopan turvallisuusstrategia

EU:n yhteinen turvallisuusstrategia hyväksyttiin joulukuussa 2003. Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa – nimisen asiakirjan tarkoituksena oli luoda yhtenäinen pohja EU:n turvallisuuspolitiikan kehittämiseksi, ja samalla sen toivottiin parantavan EU:n ja Yhdysvaltojen välisiä suhteita. Taustalla oli EU:n jäsenmaiden hajaannus suhtautumisesta Irakin kriisiin ja siitä johtunut uskottavuuden puute yhtenäisenä kansainvälisenä toimijana.²⁸

Toinen merkittävä taustatekijä strategia-asiakirjalla oli yhteisymmärryksen puute siitä, miksi puolustusulottuvuutta tulisi rakentaa. Unionin puolustusulottuvuuden sotilaallisten voimavarojen mahdollinen käyttö oli aikaisemmin näyttäytynyt lähinnä tapauskohtaisesti ilman kokonaisvaltaisempaa tarkoitusta. EU:ta myös arvosteltiin haluttomuudesta kohdata 2000-luvun alun muuttunutta turvallisuusympäristöä²⁹ ja sen merkitystä unionille. Lähtökohtaisesti strategista ajattelua ohjasivat jäsenmaiden kansalliset strategia-asiakirjat ja niiden ylläpitämät strategiset kulttuurit³⁰.

Irakin sodan alkamisen ja siitä johtuneen EU:n sisäisen hajaannuksen myötä etenkin Iso-Britannia näki yhteisen strategian keinoksi nostaa terrorismin vastainen taistelu selkeästi EU:n yhteiseksi prioriteetiksi. Strategian avulla voitaisiin saavuttaa yhteinen hyväksyntä sille, että uusiin uhkiin on varauduttava tosissaan ja että EU:n olisi myös toimittava aktiivisesti niiden torjumiseksi. Yhteinen strateginen näkemys myös lisäisi EU:n sisäistä yhtenäisyyttä.³¹

²⁶ Niin kutsutut Kööpenhaminan kriteerit asetettiin vuonna 1993. Kriteerit ovat luonteeltaan taloudellisia ja poliittisia, joilla pyritään samankaltaistamaan hakijamaat olemassa olevien jäsenmaiden kanssa.

²⁷ Jyri Käkönen, ”Johdatusta Euroopan ymmärtämiseen”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 2010, s. 165-167, 178.

²⁸ Tuomas Forsberg, ”EU:n turvallisuusstrategia”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 2010, s. 195.

²⁹ Suurena vaikuttajana turvallisuusympäristön muuttumiseen pidettiin erityisesti syyskuun 11. päivän terrori-iskuja Yhdysvaltoihin vuonna 2001.

³⁰ Esimerkiksi Ranska ja Iso-Britannia entisinä siirtomaavaltioina kohdensivat sotilaallisten voimavarojensa käyttöä Afrikan konflikteihin, kun taas Saksa ja monet sotilaallisesti liittoutumattomat jäsenmaat olivat pidättyväisempiä voimavarojen suhteen.

³¹ Gunther Hauser ”The ESDP: The European Security Pillar”. Teoksessa Gunther Hauser & Franz Kernic (toim.). *European Security in Transition*. 2006, s. 54. Tuomas Forsberg, ”EU:n turvallisuusstrategia”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 2010, s. 196-197; *European Union – EEAS (European External Action Service) European Security Strategy* [<http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/>] Luettu 12.7.2013.

Euroopan turvallisuusstrategia määrittelee käsitteellisen viitekehyksen, jossa yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa toteutetaan. Se määrittelee sekä analysoi lyhyesti ja kattavasti ensimmäistä kertaa EU:n turvallisuusympäristön, sen pääasialliset turvallisuusuhat ja niiden mahdolliset poliittiset vaikutukset unionitasolla. Viitekehyyksessä nousee esiin viisi pääasiallista uhkaa: terrorismi, joukkotuhoaseiden nopea lisääntyminen, alueelliset konfliktit, toimintakyvyttömät valtiot ja järjestäytynyt rikollisuus. Strategia painottaa ennalta ehkäisevää toimintaa konfliktien ja kriisien välttämiseksi sekä myöntää mainittujen uhkakuvien keskinäisriippuvuuden ja sen, että yhden uhkakuvan toteutuessa toinen saattaa seurata.³²

Uuden turvallisuusympäristön poliittisesta merkityksestä strategia toteaa, että EU:n tulee olla aktiivisempi, johdonmukaisempi ja kyvykkäämpi. Kansainvälinen yhteistyö on avainasemassa uhkia kohdatessa, sillä ne harvoin rajoittuvat vaikutuksiltaan pelkästään unionin alueelle. Strategiassa todetaan uhkien olevan mahdollisuus EU:lle tulla aktiivisemmaksi ja kyvykkäämmäksi toimijaksi tavoiteltaessa turvallisempaa ja yhtenäisempää maailmaa.³³

2.2 Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Maastrichtin sopimuksella vuonna 1993 pyrittiin selkeyttämään ja hakemaan ratkaisua Euroopan yhteisön kansainväliseen toimijuuteen. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka jätettiin sopimuksessa jäsenmaiden hallitusten alaiseksi asiakokonaisuudeksi, mutta samana vuonna niin kutsutussa Lissabonin raportissa määriteltiin tavoitteet yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle. Tavoitteet olivat sopusoinnussa vuonna 1973 hyväksytyyn eurooppalaisen identiteetin³⁴ määrittelevän dokumentin kanssa. Keskeisiksi päämääriksi nostettiin alueellisen turvallisuuden tukeminen estämällä konfliktien kehittyminen ja niiden ratkaisemisen edistäminen.³⁵

Tämän kehityksen taustalla oli erityisesti Jugoslavian alueen konfliktit 1990-luvun alussa. Demokratiakehityksen tukeminen Keski- ja Itä-Euroopan alueilla sekä rauhanprosessin edistäminen Lähi-idän alueella nousivat unionin ulkopolitiikan keskeisiksi painopistealueiksi. Kuitenkaan jäsenmaat eivät olleet vielä halukkaista luopumaan omaan suvereniteettiinsa ku-

³² Tuomas Forsberg, ”EU:n turvallisuusstrategia”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen. 2010, s. 196-197; European Union – EEAS (European External Action Service) European Security Strategy [http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/] Luettu 12.7.2013.

³³ Sama.

³⁴ Identiteetin piiriin kuuluivat edustuksellinen demokratia, oikeusvaltio ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ihmisoikeuksien puolustaminen. Nämä tekijät muokkautuivat myöhemmin myös jäsenyysehdoiksi.

³⁵ Jyri Käkönen, ”Johdatusta Euroopan ymmärtämiseen”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 2010, Harle 2010 s. 180-181.

luvasta ulkopoliitikasta, ja yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan rakentaminen eteni hitaasti.³⁶ EU:n yhteinen arvopohja toisaalta vaati jäsenmaiden vahvempaa sitoutumista yhteisen politiikan periaatteeseen.³⁷

Tätä epäkohtaa pyrittiin ratkaisemaan Amsterdamin sopimuksessa vuonna 1997. Siinä määriteltiin kokonaisuudessaan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteet: yhteisten arvojen ja koskemattomuuden turvaaminen, yhteisön ja sen jäsenten turvallisuuden vahvistaminen, rauhan säilyttäminen ja kansainvälisen turvallisuuden vahvistaminen, kansainvälisen yhteistyön edistäminen, demokratian edistäminen ja oikeusvaltioiden kehittymisen tukeminen sekä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen vahvistaminen. Näiden tavoitteiden valossa unionin ulko- ja turvallisuuspoliittinen kehitys otti harppauksen integraation syventämiseen, sillä edellä mainitut tavoitteet ovat perinteisesti valtioihin liitettyjä tehtäviä.³⁸

Yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa unioni harjoittaa käytännössä määrittelemällä yleiset suuntaviivat, tekemällä jäsenmaita sitovia yhteisiä päätöksiä sekä tehostamalla jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä niiden harjoittaessa omaa ulkopoliittikkaansa. Ongelma kansainvälisenä toimijana EU:lla on se, että kaikki jäsenmaat eivät erinäisistä syistä aina sitoudu yhteisiin tavoitteisiin. Yhteistyöstä YUTP:n alalla päätetään yksimielisesti. Tämä merkitsee sitä, että kunkin jäsenmaan oma ulko- ja turvallisuuspolitiikka säilyy niiden omassa päätätävällisyytensä.³⁹

2.3 Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tehtävä on vahvistaa Euroopan unionin kykyä toteuttaa yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja se on unionin tehokkaimmin ja nopeimmin edistyneitä politiikanaloja 2000-luvulla. Siihen liittyvät kaikki unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset sekä sen alueen ulkopuolella tapahtuvat kriisinhallintaoperaatiot.⁴⁰ Lähtökohdat

³⁶ Sama

³⁷ Teija Tiilikainen, ”EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka: Nykytila ja tulevaisuuden mahdollisuudet”. Teoksessa Päivi Toivanen (toim.). *Yhteisten arvojen puolesta? Suomi ja EU:n kriisinhallinta*. 2006, s. 14.

³⁸ Gunther Hauser, ”The Common Security and Defence Policy (CSDP) - Challenges after ”Lisbon”. Teoksessa Sven Gareis, Gunther Hauser & Franz Kernic (toim.). *The European Union - A Global Actor?*. 2013, s. 31-32. Jyri Käkönen, ”Johdatusta Euroopan ymmärtämiseen”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 2010, s. 182.

³⁹ *EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP) - Ulkoasiainministeriö*

[<http://formin.fi/Public/default.aspx?nodeid=32279&contentlan=1&culture=fi-FI>] Luettu 10.7.2013; Jyri Käkönen, ”Johdatusta Euroopan ymmärtämiseen”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 2010, s. 175-176.

⁴⁰ Maanpuolustuskorkeakoulu 2012, s. 41.

Euroopan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseksi luotiin vuonna 1993 Maastrichtin perussopimuksessa. Siinä määritellään YTPP:n käsittävän kaikki unionin turvallisuuteen liittyvät kysymykset mukaan luettuna asteittain määriteltävä yhteinen puolustuspolitiikka. Käytännössä YTPP:lla tarkoitetaan unionin valmiuksia toteuttaa kriisinhallintaa sotilaallisen ja siviilikriisinhallinnan keinoin. Kriisinhallintaoperaatioihin osallistuminen kuvastaa jäsenmaiden yhtenäisyyttä turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa.⁴¹

Yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan raamit asetetaan unionin perussopimuksissa, joissa määritellään myös unionin ulkopoliittiset tavoitteet. Lissabonin sopimuksessa määritellään ensimmäistä kertaa koko unionin ulkosuhdekentän tavoitteet yhteisesti. Sopimuksen mukaan näihin tavoitteisiin kuuluu unionin arvojen, perusetujen, turvallisuuden, riippumattomuuden ja koskemattomuuden turvaaminen. Lisäksi unioni pyrkii säilyttämään rauhan, estämään konfliktit ja lujittamaan kansainvälistä turvallisuutta.⁴²

Turvallisuuspolitiikan painopistealueet määritellään Euroopan unionin turvallisuusstrategiasa. Strategia määrittelee uhkien torjumiseen käytettävät välineet ja keinovalikoiman hyvin laaja-alaisesti, mutta painottaa näiden monimuotoisuutta ja tarvetta puuttua epätoivottaviin kehityskulkuihin myös kaukana unionin alueen ulkopuolella. Unionille annetuista turvallisuus- ja puolustuspoliittisista tehtävistä ja sille luotavista välineistä päätetään aina jäsenvaltioiden kesken erikseen, joten turvallisuusstrategian ja sen sotilaallisten välineiden välillä ei ole samanaista yhteyttä kuin vastaavilla kansallisilla dokumenteilla, kuten Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisilla selonteoilla.⁴³

Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka keskittyy toimeenpanemaan sotilaallisia ja siviilikriisinhallintaoperaatioita. Sen perusteet luotiin Kölnin Euroopan neuvoston kokouksessa vuonna 1999 ja se kuuluu yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alle. Näiden kahden politiikan on tarkoitus täydentää toisiaan ja niillä on eriävät keskittymiskohteet. YUTP keskittyy ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden ja linjojen kehittämiseen strategisella tasolla, ja YTTP kriisinhallintaoperaatioiden toimeenpanemiseen. YTPP:n kautta unioni tavoittelee viittä päätavoitetta: unionin yhteisten arvojen turvaaminen, rauhan säilyttäminen, demokratian ja ihmisoikeuksien lujittaminen sekä unionin sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden vahvistaminen.

⁴¹ Erkki Tuomioja, ”Lukijalle”. Teoksessa Päivi Toivanen (toim.). *Yhteisten arvojen puolesta? Suomi ja EU:n kriisinhallinta*. 2006, s. 7.

⁴² Tiilikainen, T. 2008, s. 20.

⁴³ Tiilikainen, T. 2008 s. 20, 22.

YTPP:n toteuttaminen realisoitui vuonna 2003 ensimmäisten sen alaisuudessa käynnistettyjen kriisinhallintaoperaatioiden alettua Bosnia-Hertsegovinassa, Makedoniassa ja Kongossa.⁴⁴

Lissabonin sopimus korostaa YTPP:n olevan olennainen osa yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Sen avulla voidaan luoda operatiivinen toimintakyky sekä siviili- että sotilaallisten voimavarojen käyttämiseksi.⁴⁵ Niin kutsuttujen Petersbergin tehtävien mukaan YTPP:n toimialueeseen kuuluvat humanitaariset ja pelastustehtävät, rauhanturvaamis- ja kriisinhallintatehtävät, aseistariisuntaoperaatiot, sotilaalliset avustus- ja neuvonantotehtävät, konfliktin estotehtävät ja konfliktin jälkeinen vakauttaminen. Kaikkien näiden tehtävien tulisi myös liittyä terrorismin vastaiseen taisteluun niin EU:n sisällä kuin ulkopuolella.⁴⁶

Lissabonin sopimuksen eräänä keskeisimmistä tehtävistä on Euroopan unionin kansainvälispoliittisen roolin vahvistaminen. EU:n mahdollisuudet kansainvälisenä toimijana on laajasti tunnustettu. Sopimuksen avulla pyritään luomaan unionille parempia edellytyksiä tehokkaampaan ja yhtenäisempään toimintaan kansainvälisellä kentällä.⁴⁷

Yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisessä on käytännön tasolla kyse eurooppalaisten kriisinhallintakykyjen ja sotilaallisten suorituskykyjen kehittämisestä. Monikan-
sallista yhteistyötä sotilaallisten suorituskykyjen kehittämiseksi on tehty jo pitkään, mutta viime vuosina taluskriisi ja budjettileikkaukset ovat ajaneet eurooppalaiset maat tiivistämään yhteistyötään säästöjen saavuttamiseksi. Vaikka EU:ssa tapahtuvan työn etuna on jäsenmaiden mahdollisuus tukeutua Euroopan puolustusvirastoon EDA:han (European Defence Agency), varsinainen työ suorituskykyjen kehittämiseksi tapahtuu edelleen osallistuvien maiden toimesta.⁴⁸

Yhtenä YTPP:n tavoitteena on ollut luoda ja kehittää yhteiseurooppalainen puolustustarvike-
teollisuus, joka mahdollistaisi paremman varautumisen YTPP:n määrittelemiin operaatioihin ja tehtäviin. Euroopan taloustilanteen kiristymisen myötä yhteisen turvallisuus- ja puolustus-
politiikan kehittäminen näyttää kuitenkin lamaantuneen. Useimmissa EU-maissa kriisi on joh-
tanut puolustusmäärärahojen leikkauksiin, vaikka Yhdysvallat on yhä näkyvämmiin siirtämäs-

⁴⁴ *EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP) – Ulkoisainministeriö*
[<http://formin.fi/Public/default.aspx?nodeid=32279&contentlan=1&culture=fi-FI>] Luettu 10.7.2013; European
Union – EEAS (European External Action Service). About CSDP – The Berlin Plus Agreement
[http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/berlin/index_en.htm] Luettu 12.7.2013.

⁴⁵ Treaty of Lisbon, 2007, s. 34.

⁴⁶ Rehl, J., Weisserth, H-B. 2010, s. 27.

⁴⁷ Tiilikainen, T. 2008, s. 7.

sä sotilaallista painopistettään pois Euroopan alueelta Tyynenmeren alueelle ja EU-alueen ulkopuolella sotilaallinen varustelu jatkuu voimakkaana.⁴⁹

EU:n turvallisuusstrategia ei määrittele uhkakuvaksi taloudellisen kriisin aiheuttamia epävakauksia – myöskään EU:n sisäisiä.⁵⁰ Eurokriisin seurauksena ulko- ja turvallisuuspolitiikka ovat jääneet EU:ssa taka-alalle. Kuitenkin samaan aikaan turvallisuustilanne EU:n lähialueilla on saavuttanut leimahduspisteensä. Arabikevään myötä Libya, Syyria ja Egypti ajautuivat veriin vallankumoustaisteluihin. Ulkopoliittisesti näiden kriisien ratkaisun löytämisessä johtavina voimina ovat olleet suurten EU-maiden omat edut. Onkin sanottu, että suuret jäsenmaat noudattavat yhteistä ulkopoliittikkaa vain, kun se vastaa niiden omia välittömiä intressejä. Esimerkiksi Malin kriisinhallintaoperaatio käynnistettiin itsenäisesti Ranskan aloitteesta eikä EU:n yhteisestä aloitteesta.⁵¹

2.4 Keskinäisen avunannon lauseke

Lissabonin sopimus on merkittävä Euroopan unionin turvallisuuspolitiikan kehittämisessä, sillä se tuo ensimmäistä kertaa unionin historiassa jäsenmaiden keskinäistä avunantoa hyökkäys-tilanteessa koskevan velvoitteen eli keskinäisen avunannon lausekkeen unionin perussopimuksiin. Euroopan turvallisuusstrategian mukaan tällainen hyökkäys on varsin epätodennäköinen, mutta lausekkeella EU haluaa viestittää jäsenmaiden välisestä solidaarisuudesta. Lauseke ei anna unionille tai sen toimielimille minkäänlaista roolia sen toimeenpanossa, vaan lauseke on luonteeltaan puhtaasti jäsenmaiden välinen sitoumus.⁵²

Nimenomaan jäsenmaiden väliseksi sitoumuksen tekee myös se, että EU:lla ei ole valmiusjärjestelmiä tai kykyä puolustussuunnitteluun, eikä näitä olla avunantovelvoitteen perusteella luomassa. EU:n 28 jäsenmaasta 22 on myös Naton jäseniä, ja nämä ovat ilmaisseet järjestävänsä puolustuksensa hyödyntämällä Naton olemassa olevia rakenteita ja toimintamalleja tai muuten sen kautta. Avunantovelvoitteen mukaan kriisitilanteessa jäsenmaat antaisivat soti-

⁴⁸ Suomen Puolustusministeriö – EU-yhteistyö [http://defmin.fi/index.phtml?s=506] Luettu 10.7.2013.

⁴⁹ Tommi Koivula, ”EU:n talouskriisi on myös turvallisuusuhka”. *Helsingin Sanomat* Vieraskynä 16.12.2011.

⁵⁰ Sama.

⁵¹ Tuomioja 2013, Kähkönen 2013. Kari Huhta, ”Lisää koettelemuksia EU:n ulkopoliitikassa”, *Helsingin Sanomat* Pääkirjoitus 20.9.2011. Tommi Koivula, ”EU:n talouskriisi on myös turvallisuusuhka”, *Helsingin Sanomat* Vieraskynä 16.12.2011. Erkki Tuomioja, ”Suomi on avoin uudelle puolustusyhteistyölle”, *Helsingin Sanomat* Vieraskynä 31.1.2013. Virve Kähkönen, ”EU:n ulkopoliittikka hakee muotoaan”, *Helsingin Sanomat* HS-analyysi 22.3.2013.

⁵² Koivula, T., Salo, K. 2010, s. 4-5; Teija Tiilikainen, ”EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka: Nykytila ja tulevaisuuden mahdollisuudet”. Teoksessa Päivi Toivanen (toim.). *Yhteisten arvojen puolesta? Suomi ja EU:n kriisinhallinta*. 2006, s. 19.

laallisen hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle jäsenmaalle apua YK:n peruskirjan 51. artiklan mukaisesti. Näin ollen velvoitteen täytäntöönpanoon ei tarvita yksimielistä päätöstä unionitasolla.⁵³ Tässä suhteessa avunantovelvoite on EU-sopimuksissa poikkeuksellinen, sillä se luo puhtaasti jäsenmaiden välisen velvoitteen siirtämättä toimivaltaa unionille.⁵⁴

Velvoite on erotettava yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan keskeisiin sopimusmääräyksiin Maastrichtin sopimuksesta asti sisältyneestä yhteispuolustuksen mahdollisuudesta ja Lissabonin sopimukseen sisältyvästä yhteisvastuulausekkeesta. Yhteisellä puolustuksella viitataan integroidumpaan eurooppalaiseen puolustusjärjestelmään, ja yhteisvastuulauseke käsittelee unionin yhteistä toimintaa terrori-iskun, luonnonkatastrofin tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden tapahtuessa.⁵⁵

Euroopan turvallisuusstrategian mukaan laajamittaisen hyökkäyksen uhka unionia tai sen jäsenvaltiota kohtaan on epätodennäköinen. Avunantovelvoitteen kirjaaminen ei näin ollen välittömästi vastaa unionin pääasiallisia uhkia. Sen on katsottu kuitenkin lujittavan kehittyvää yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ja vahvistavan jäsenvaltioiden välistä yhteisvastuullisuutta.⁵⁶ Tässäkin on huomattavissa jäsenmaiden jakaman yhteisen arvopohjan merkitys yhtenäisyyden ja integraation edistämässä.

Avunantolauseke ei määrittele tapaa, jolla jäsenmaiden tulisi tukea hyökkäyksen kohteeksi joutunutta valtiota. Lausekkeen kohta ”...jäsenvaltioilla on velvollisuus antaa sille apua kaikin käytettävissään olevin keinoin...” voidaan ymmärtää myös pelkkiä sotilaallisia välineitä laajemmaksi. Velvoitteen tulkintaan vaikuttavat ratkaisevasti vallitseva poliittinen ja sotilaallinen kokonaiskuva sekä olosuhteet.⁵⁷ Kyse on enemmän jäsenmaiden keskinäisen solidaarisuuden vahvistamisesta, sillä käytännössä yksikään jäsenvaltio ei voi olla täysin riippumaton toisten jäsenvaltioiden turvallisuustilanteesta johtuen esimerkiksi yhteisvaluutasta tai yhteisistä ulkorajoista.⁵⁸

Suomen kannalta avunantovelvoitteen toimeenpano vaatisi muutoksia ainakin puolustusvoimista annettuun lakiin mikäli avun vastaanottoon ja antamiseen liittyvä voimakeinojen käyttö halutaan ottaa huomioon. Tällä hetkellä laki soveltuu voimakeinojen käyttämiseen vain Suo-

⁵³ Koivula, T., Salo, K. 2010, s. 5.

⁵⁴ Tiilikainen, T. 2008, s. 7.

⁵⁵ Tiilikainen, T. 2008, s. 14.

⁵⁶ Tiilikainen, T. 2008, s. 13.

⁵⁷ Koivula, T., Salo, K. 2010, s. 5.

⁵⁸ Tiilikainen, T. 2008, s. 7-8.

men alueen, kansan elinmahdollisuuksien, valtionjohdon toimintavapauden ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseen. Avusta toiselle valtiolle säädetään lain 12§:ssä, mutta se ei sisällä mahdollisuutta käyttää voimakeinoja.⁵⁹

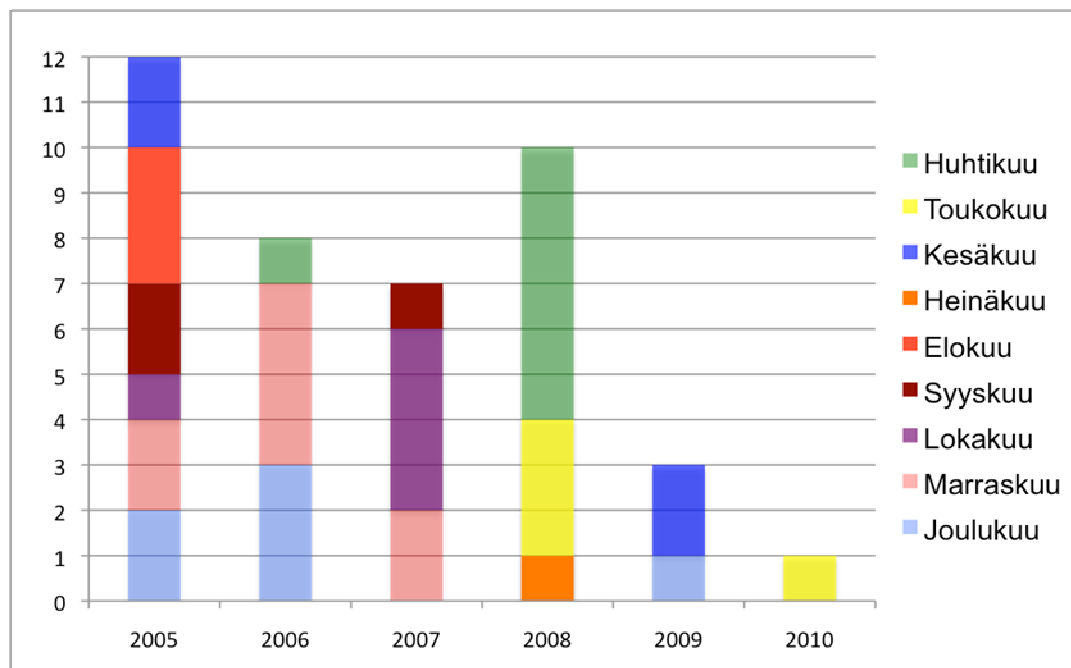
⁵⁹ Koivula, T., Salo, K. 2010, s. 5-6.

3 TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN

Tutkimusaineisto kerättiin Helsingin Sanomien sähköisestä lehtiarkistosta osoitteesta <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/>. Arkistosta on saatavilla Helsingin Sanomien näköislehdet vuodesta 1990 eteenpäin, ja yksittäisiä artikkeleita voidaan etsiä käyttäen apuna osastojen rajausta sekä tiettyä ajanjaksoa. Tässä tutkimuksessa artikkelit rajattiin koskemaan vain kotimaan osaston uutisartikkeleita ja ajanjaksoksi määritettiin 1.1.2005 – 31.12.2010. Tutkimusaineistona on lisäksi käytetty Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja vuosilta 2004 ja 2009. Niiden avulla pyritään taustoittamaan uutisointia sekä sitomaan se politiikan linjauksiin ja niissä tapahtuneeseen kehitykseen.

Tutkimusaineisto kerättiin marras- ja joulukuussa 2013. Hakusanoina käytettiin pääasiassa termejä ”*avunantolauseke*”, ”*avunantovelvoite*”, ”*EU:n turvatakuut*”, ”*Lissabonin sopimus*” ”*turvatakuut*” ”*yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka*”, ”*yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka*” sekä ”*yhteisvastuulauseke*”. Hakua täydennettiin käyttämällä edellä mainittujen hakusanojen yhdistelmiä sekä hakutoiminnon tukemia operaattoreita AND, OR ja NOT sekä katkaisumerkkiä ja fraasihakua. Näin pystyttiin saamaan samoilla hakusanoilla kattavampi otanta hakutuloksia, sillä hakusana ei ollut sidottu tiettyyn kirjoitus- tai taivutusmuotoon.

Tutkimusaineistosta jätettiin pois sellaiset artikkelit, joissa käytetyt hakusanat esiintyvät satunnaisesti laajemmissa muutoin tutkimuksen ulkopuolisia asioita käsittelevissä artikkeleissa. Tutkimuksen kannalta hyödynnettävät artikkelit tallennettiin Helsingin Sanomien verkkopalvelussa olevaan käyttäjän henkilökohtaiseen leikekirjaan, josta ne tulostettiin joulukuussa 2013. Tutkimuksen kannalta hyödynnettäviä artikkeleita löytyi yhteensä 41 kappaletta. Eniten artikkeleita löytyi vuosina 2005 ja 2008. Esiintymisen jakautuminen on esitetty kuvassa 2.

Kuva 2. Tutkimuksessa käytettyjen artikkeleiden määrällinen jakautuminen.

Tulostetut artikkelit järjestettiin kronologisesti vanhimmasta uusimpaan, ja kerätystä aineistosta etsittiin ja alleviivattiin ne kohdat, jotka ovat tutkimuksen kannalta merkityksellisiä ja edustavat sisällöltään tutkimusaihetta. Analyysiyksiköksi valittiin lause, joka sisällöltään ilmaisi selkeästi liittyvänsä tutkimusaiheeseen. Aineistosta eriteltiin yhteensä 206 analyysiyksikköä. Valitut analyysiyksiköt kirjoitettiin ylös erilliseen tekstitiedostoon kronologiseen järjestykseen teemoitusta varten.

Tutkimusaineiston teemoittelu toteutettiin valitsemalla analyysiyksikön sisällön perusteella sitä kuvaava teema. Teemoja ei määritetty etukäteen, vaan ne muodostuivat teemoittelun edessä. Tutkimusaineisto eriteltiin lopuksi kuuden eri sisältöteeman mukaisesti. Teemojen nimeämisellä pyrittiin mahdollisimman hyvin kuvaamaan teeman sisällä tapahtunutta keskustelua. Kuvassa 3 on teemojen yhteyteen lisätty sisältöä kuvaava sitaatti. Teemoittelun haasteena oli se, että aineistosta löytyi useita samankaltaisia lauseita, jotka sopivat moneen eri teemaan. Tällaisten lauseiden kohdalla jouduttiin tarkastelemaan artikkelia laajemmin sen yleisen kontekstin perusteella ja näin päättämään lauseen teema. Erityisesti avunantolauseketta puoltavissa ja vastustavissa teemoissa oli paljon samansisältöisiä analyysiyksiköitä, mutta ne oli sidottu eroaviin näkökantoihin. Eri teemojen esiintymismäärät on esitetty kuvassa 4.

1.	EU:n turvallisuuspoliittinen ympäristö 2005–2010	<i>”Ulkoisessa ympäristössä ei ole tapahtunut mitään sellaista asiaa, joka olisi edellyttänyt uusia päätöksiä sitten turvallisuuspoliittisen selonteon.”</i> Helsingin Sanomat 27.8.2005.
2.	Avunantolausekkeen sisältö	<i>”Niinistön mielestä on selvitettävä, onko turvatakuissa kyse todellisista takuista, vai nojautuvatko muut EU-maat viimekädessä aina Natoon.”</i> Helsingin Sanomat 2.10.2007
3.	Argumentit avunantolausekkeen puolesta	<i>”Jäsenmaiden keskinäinen avunantovelvoite on Matti Vanhasen mukaan Suomelle selvä asia.”</i> Helsingin Sanomat 11.4.2008.
4.	Argumentit avunantolauseketta vastaan	<i>”Turvatakuista keskusteleminen peittää alleen sen, että Suomi on todellisuudessa osallistumassa EU:n joukoissa paitsi rauhanturvaamiseen myös rauhaan pakottamiseen.”</i> Helsingin Sanomat 3.9.2005.
5.	Avunantolausekkeen toimeenpano	<i>”Turvatakuiden tulkintapulmat johtuvat siitä, ettei Lissabonin sopimuksessa ole mitään määräyksiä avunantovelvoitteen toimeenpanosta.”</i> Helsingin Sanomat 8.4.2008.
6.	Argumentit sotilasliittokehityksestä	<i>”Yleistä hyväksyntää eivät saaneet myöskään Niinistön tarkentavat perustelut, että Natojäsenyyteen joudutaan ottamaan väistämättä kantaa EU:n turvatakuiden takia.”</i> Helsingin Sanomat 10.5.2008.

Kuva 3. Tutkimusaineiston luokitteluun käytetyt teemat.

1. EU:n turvallisuuspoliittinen ympäristö 2005–2010 on teema, jonka alle on kerätty aineisto liittyen Euroopan unionin turvallisuuspoliittiseen ympäristöön koko ajanjaksona. Teeman avulla pyritään luomaan käsitys Euroopan turvallisuusympäristön tilanteesta ja kehityksestä sekä miten avunantolauseke vaikuttaa tässä ympäristössä.

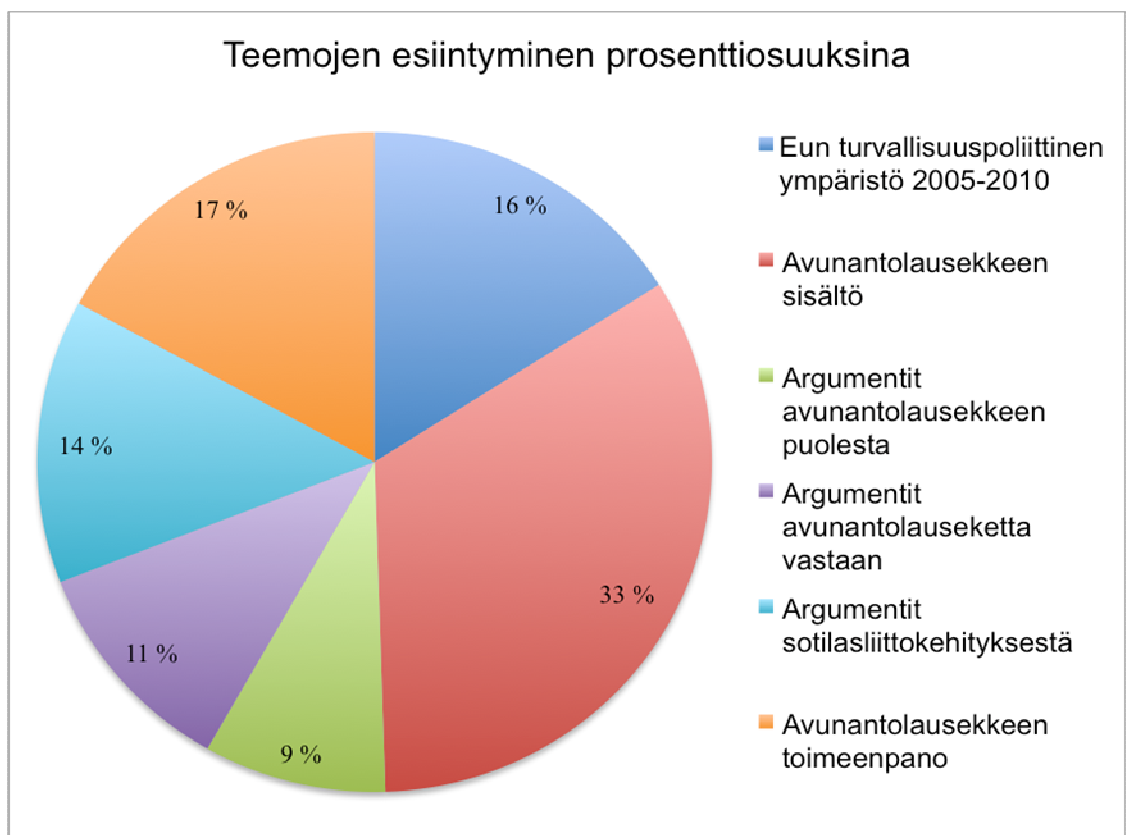
2. Avunantolausekkeen sisältö on teema, jonka alle on koottu aineisto, joka liittyy suoranaisesti avunantolausekkeen sisältöön.

3. Argumentit avunantolausekkeen puolesta on teema, joka sisältää aineiston, joka puoltaa avunantolausekkeen hyväksymistä. Sen alle on kerätty perusteluita, miksi avunantolauseke tulisi hyväksyä ja mikä hyväksymisen merkitys on Suomen turvallisuudelle.

4. Argumentit avunantolauseketta vastaan on teema, joka sisältää aineiston, joka suoraan vastustaa avunantolausekkeen hyväksymistä, ja perusteluita sille, miksi avunantolausekkeen hyväksyminen ja velvoittavuus eivät ole Suomen kannalta hyväksi.

5. Avunantolausekkeen toimeenpano on teema, joka avunantolausekkeen toimeenpanoon ja sen ongelmiin liittyvän aineiston. Teeman sisältö ottaa kantaa siihen, mitä huomioita velvoitteen toimeenpano vaatii jäsenmailta, ja miten toimeenpano käytännössä toteutuu niin EU:n kuin jäsenmaidenkin tasolla.

6. Argumentit sotilasliittokehityksestä on teema, joka muodostuu aineistosta, joka sisältää kannanottoja niin Suomen kuin EU:n sotilasliittokehityksestä. Avunantolausekkeeseen liittyvässä uutisoinnissa on noussut esille näkemyksiä muun muassa Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä, EU:n muodostumisesta puolustusliitoksi sekä Naton vaikutuksesta avunantolausekkeen toteutumiseen.

Kuva 4. Teemojen esiintyminen prosenttiosuuksina tutkimusaineistossa.

4 TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI

Avunantolauseke esiintyi tutkimusaineistossa hyvin hajanaisesti. Vuonna 2005 Aineistoa löytyi eniten juuri perustuslakisopimuksen kaatumisen takia. Aihe oli tällöin ajankohtainen myös kansainvälisesti ja aiheutti Suomessa huomattavaa keskustelua. Uutisoinnin määrässä tapahtui huomattava notkahdus alaspäin vuoden 2008 jälkeen. Lissabonin sopimus oli päästy tällöin jo allekirjoittamaan ja lausekkeen hyväksymisen myötä siitä noussut keskustelu laantui selvästi.

Suomessa järjestettiin vuosina 2005–2010 kolmet valtakunnalliset vaalit. Presidentinvaalit 15. ja 29.1.2006 (I- ja II-kierros), eduskuntavaalit 18.3.2007 ja europarlamenttivaalit 7.6.2009. Huomattavaa on, että vaikka näinä vuosina on avunantolausekkeeseen liittyviä uutisia, ne eivät suoranaisesti liity käytyihin vaaleihin. Uutisointi näytti laantuvan aina vaalien yhteydessä. Presidentinvaalien yhteydessä avunantolausekkeesta ja EU:n turvatakuista uutisoitiin vain yhdessä uutisessa joulukuussa 2005. Eduskuntavaalit eivät näkyneet uutisoinnissa mitenkään vahvasti. Europarlamenttivaaleihin liittyen ilmestyi yksi uutinen vuonna 2009. Siinä oli vertailtu kansalaisten ja ehdokkaiden näkemyksiä EU:n yhteisestä puolustuksesta. Teksti oli vaaleihin liittyvissä uutisissa tyyliltään lähinnä vanhojen ja jo tunnettujen mielipiteiden ja kannottojen kertaamista.

Uutisissa kerrotaan, että keskustelu avunantolausekkeen turvallisuuspoliittisesta merkityksestä on lähes yksinomaan suomalainen ilmiö. Tällä perusteella voisi kuvitella, että aihe olisi esittänyt merkittävämpää roolia vaalien alla – varsinkin, kun siihen palattiin vaalien jälkeen. Uutisista saa sellaisen käsityksen, ettei turvallisuuspolitiikasta ja avunantolausekkeesta käyty keskustelu olisi kansalaisten mielestä merkittävää. Tästä syystä uutisoinnin vähyys vaalien alla voi selittyä sillä, että uutisointi ja keskustelu ovat painottuneet kansalaisia lähempänä oleviin asioihin tai turvallisuuspolitiikan muihin muotoihin.

Uutisille tyypillistä oli referoida avunantolausekkeen ympärillä käytyä keskustelua eduskunnassa tai vaalitulaisuuksissa. Tutkivia tai asiaa taustoittavia artikkeleita ei juuri ilmennyt. Harvat artikkelit taustoittivat tai toivat uudenlaista käsittelykantaa asiaan. Uutisoinnista käy ilmi, ettei keskustelu avunantolausekkeesta ole edennyt, vaan on jäänyt pyörimään samojen kysymysten ympärille. Itse uutisointi on noudattanut tätä samaa kaavaa ja on pysynyt tyyliltään samojen ilmaisujen kierrättämisenä. Aiheen käsittelyn kannalta uutisoinnin teki hankalaksi se, että avunantolauseke on mielletty kautta linjan sotilaallisiksi turvatakuiksi. Avunantolausekkeesta käydyn poliittisen dialogin perusteella tämä on perusteltua, sillä suurin osa poliitikoista

käyttää juurikin tätä termiä. Toimittajat ovat tuoneet erittäin laiskasti esille eron varsinaisten turvatakuiden ja avunantolausekkeen välillä. Tämä oli omiaan sotkemaan avunantolausekkeen merkitystä erityisesti niissä keskusteluissa ja uutisissa, joissa tuotiin esille myös Naton varsinaiset sotilaalliset turvatakuut.

Seuraavissa alaluvuissa on tutkimusmateriaalin analyysi esitetty yksityiskohtaisemmin jaoteltuna valitun teemoittelun mukaisesti.

4.1 EU:n turvallisuuspoliittinen ympäristö 2005–2010

Euroopan unionin perustuslaki kaatui Ranskan vastustukseen vuonna 2005. Perustuslain hyväksymättä jättämisen ei koettu vaikuttavan avunantolausekkeen voimassaoloon tai EU:n turvallisuuspolitiikkaan, sillä ulkoisessa ympäristössä ei ole tapahtunut muutoksia ja unionin turvallisuuspoliittiset tehtävät voidaan hoitaa voimassa olevien sopimusten puitteissa.⁶⁰ Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaan unioniin ei kohdistunut sotilaallista uhkaa ja mahdollisuus sodan syttymiselle unionin sisällä oli suljettu pois. Samaten suursondan uhkaa pidettiin erittäin epätodennäköisenä EU:n ulkopuolisella laajan Euroopan alueella.⁶¹

EU:n yhteisen puolustuspolitiikan kehittämistä pidettiin tärkeänä ottaen huomioon unionin asema niin turvallisuusyhteisönä, taloudellis-poliittisena liittona kuin arvoyhteisönäkin. Unionin laajuisen yhteisen puolustuksen kehittämisessä painopistettä olisi pitänyt siirtää perinteisistä sotilaallisten suorituskykyjen kehittämisestä siviilikriisinhallinnan ja rauhanvälittämisen kehittämiseen. Tämänkaltaisella kehityksellä olisi vastattu nimenomaan EU:n arvopohjaa ja saatua luotua Natosta eroava rakenne turvallisuus- ja puolustuspolitiikan saralla.⁶²

Vuonna 2007 voimaan astuneen uuden puolustusvoimalain perusteella puolustusvoimien uudeksi tehtäväksi tuli muiden valtioiden auttaminen solidaarisuuslausekkeen perusteella. Huomattavaa on, että tämä apu on erikseen pyydettyä virka-apua. Uudessa laissa kielletään voimakeinojen käyttäminen avun antamisessa. Sotilaallisen voiman lähettämisestä avunantolau-

⁶⁰ Ollikainen, M. *Helsingin Sanomat* 3.6.2005; Heinola, M. *Helsingin Sanomat* 18.6.2005

⁶¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 42, 47.

⁶² Heinola, M. *Helsingin Sanomat* 27.8.2005; Pekonen, L. *Helsingin Sanomat* 31.8.2005.

sekkeen perusteella toiseen EU-maahan ei uudessa laissa ole mainintaa, vaikka lauseke on poliittinen velvoite ilman perustuslain voimaantuloakaan.⁶³

Voimakas sitoutuminen avunantolausekkeeseen olisi tapa sitoutua EU:n keskinäisen puolustuksen kehittämiseen. Suomessa keskustelu avunantolausekkeesta on keskittynyt enemmän sitoutumiskysymykseen, kun muualla Euroopassa keskustelun painopiste on ollut avunantolausekkeen vaikutuksesta EU:n puolustusyhteistyöhön ylipäättänsä. Jäsenmaaryhmillä on mahdollisuus kehittää keskinäistä puolustusyhteistyötä tietyin ehdoin samalla tavoin, kuin euromaat ovat kehittäneet keskinäistä talousyhteistyötä ja Schengen-maat vapaata liikkumista. Yhteistyön kehittämisen ja sen vaikutuksen arvioinnin hankaluutena on ollut Lissabonin sopimuksen keskeneräisyys. Sopimuksen artiklat ovat vasta ilmoitus poliittisesta aikeesta, ja niiden sisältö määräytyy lopullisesti vasta sopimuksen lopullisen ratifioinnin seurauksena.⁶⁴

Avunantolausekkeen avulla saavutettu yhteisymmärrys keskinäisestä avunannosta merkitsisi unionin integraation syvenemistä ja tätä kautta lisääisi Suomen turvallisuutta sekä turvallisuuspoliittista asemaa. Samalla lisääntyvä solidaarisuus edellyttäisi Suomelta panostusta yhteiseen toimintaan sekä solidaarisuutta muita jäsenmaita kohtaan.⁶⁵ Uutisissa toistui usein kirjoitukset, joissa kerrottiin lausekkeen lisäävän Suomen turvallisuutta ja ovat Suomen edun mukaisia. Se laajempi merkitys, mitä edellä mainittu todellisuudessa ja käytännössä tarkoittaa, on erittäin vaikea löytää. Tämä kuvastaa hyvin sitä, mille tasolle uutisointi on usein jäänyt tuomatta esille aiheen syvällisempiä merkityksiä.

4.2 Avunantolausekkeen sisältö

Avunantolausekkeen määrittämän avunannon varsinaisesta sisällöstä ei ole ollut tarkkaa käsitystä. Vaikka avunantolauseke velvoittaa jäsenmaitaan avustamaan toisiaan kaikin mahdollisin keinoin, se ei määritä apua nimenomaan sotilaalliseksi tai aseelliseksi.⁶⁶

Avunantovelvoitteen on tarkoitus vahvistaa jäsenmaiden keskinäistä solidaarisuutta, eikä kyseessä ole sopimus sotilasliitosta tai sellaisen perustamisesta. Lausekkeeseen on myös kirjattu

⁶³ Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 23.11.2006; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 30.11.2006; *FINLEX - Ajantasainen lainsäädäntö* 11.5.2007. Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551, 2. luku, 12 § [<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070551>] Luettu 19.2.2014.

⁶⁴ Huhta, K. *Helsingin Sanomat* 26.4.2008.

⁶⁵ Mölsä, J. *Helsingin Sanomat* 4.7.2008; Huhta, K. *Helsingin Sanomat* 19.5.2010; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 55, 77-78.

⁶⁶ Heinola M. *Helsingin Sanomat* 3.9.2005.

selkeästi maininta Naton roolista siihen kuuluvien EU-maiden avunannosta. Maininnan mukaan Naton jäsenensä olevat EU-maat hoitavat puolustusjärjestelynsä Naton puitteissa, ja tarkoituksena ei ole rakentaa Naton kanssa päällekkäisiä järjestelmiä EU:n sisällä. Sisällön epäselvyydestä johtuen ulkoasiainvaliokunta vaati vuonna 2005 hallitukselta selvityksen EU:n avunantolausekkeen ja turvatakuiden käytännön merkityksestä.⁶⁷ Valiokunnan enemmistö kannatti avunanto- ja yhteisvastuulauseketta ennen selvityksen valmistumista toteamalla niiden vahvistavan merkittävästi jäsenmaiden kansalaisten ja Suomen turvallisuutta.⁶⁸

Uutisissa ilmennyt keskustelu avunantolausekkeesta on ollut hajanaista, eikä sen sitovuudesta ole saatu selkeää linjaa. Toisaalta avunantolauseke nähdään poliittisesti sitovana ja toisaalta ei lainkaan sitovana. Avunantolausekkeen todellinen merkitys muille EU-maille on jäänyt epäselväksi, ja tästä on vaadittu selvitystä. Erityisen epäselväksi on jäänyt EU:n ja Naton keskinäinen suhde avunantolausekkeen täytäntöönpanossa: onko kyseessä todellisista turvakuista vai nojaavatko EU-maat viime kädessä aina Natoon?⁶⁹

Sauli Niinistön⁷⁰ mielestä EU:n sisällä tapahtuva keskinäinen avunanto toteutuisi Naton jäsenvaltioiden kesken, eivätkä EU:n omat takuut välttämättä riittäisi. EU:n avunantovelvoite on kuitenkin sitovampi kuin Naton perussopimuksen viides artikla, joka jättää jokaiselle Naton jäsenmaalle mahdollisuuden harkita itse osallistumistaan turvatakuiden täytäntöönpanoon. Lissabonin sopimuksen avunantolausekkeen mukaan EU-maat sitoutuvat antamaan kaikkea käytettävissä olevaa apua, jos jäsenmaa joutuu hyökkäyksen kohteeksi.

Merkittävä ero Naton ja EU:n avunantolausekkeissa on myös se, että EU:n avunantolauseke on poliittinen, eikä sen varaan ole rakennettu sotilaallista järjestelmää. Teija Tiilikaisen⁷¹ mukaan EU:lla ei pitkään aikaan myöskään tulisi olemaan sotilaallista toimintakykyä. Tällä perusteella Suomi ei voi saada mistään täydellä varmuudella sellaisia turvakuista, jotka takaisivat automaattisen avunsaannin tarvittavalla hetkellä.⁷² Kriisinhallintayhteistyö on tapa nostaa

⁶⁷ Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 7.9.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 26.11.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 30.11.2006.

⁶⁸ Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 29.4.2006.

⁶⁹ Astikainen, A., Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 1.12.2006; Aitamurto, T., Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 5.12.2006; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 6.12.2006; Sipilä, A. *Helsingin Sanomat* 2.10.2007.

⁷⁰ Sauli Niinistö toimi Kokoomuksen kansanedustajana 21.3.2007–19.4.2011 ja eduskunnan puhemiehenä 24.4.2007–19.4.2011. Hänet valittiin tasavallan presidentiksi vuonna 2012.

⁷¹ Teija Tiilikainen on toiminut ulkoministeri Ilkka Kanervan poliittisena valtiosihteerinä 2007–2009, Helsingin yliopiston Eurooppa-tutkimusverkoston johtajana 2009–2010 ja ulkopoliittisen instituutin johtajana vuodesta 2010.

⁷² Kaarto, H. *Helsingin Sanomat* 12.10.2007; Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 17.12.2007.

valmiutta ja saavuttaa yhteistoimintakyky sotilaallisen avun vastaanottamiseen ja antamiseen ilman omaa puolustussuunnittelua ja yhteisen puolustuksen järjestelyjä.⁷³

Kautta koko tarkasteluajanjakson on pidetty selvänä sitä, että hyökkäystilanteessa Suomi auttaa muita jäsenmaita, ja odottaa myös saavansa apua.⁷⁴ Kanta ei ole muuttunut perustuslakisopimuksen käsittelyn aikana, jolloin avunantolausekkeen muoto on pysynyt muuttumattomana. Samalla on kuitenkin pysynyt määrittelemättä, miten velvoitteen käytännön toteutus tulisi tapahtumaan, ja mikä olisi Suomen sitoutumisen aste avunantolausekkeeseen.⁷⁵

Avunantovelvoitteen keskeinen ajatus on, ettei se anna toimivaltaa EU:n toimielimille, vaan velvoittaa jäsenmaita keskinäiseen avunantoon. EU-maiden keskinäinen solidaarisuus on katsottu niin vahvaksi, että avun antamisesta ei voi kieltäytyä toisen jäsenmaan sitä pyytäessä, ja on vaikea nähdä tulevaisuutta Euroopan integraatiokehitykselle, jos keskinäiseen avunantoon ei voida sitoutua. Velvoitteen ollessa jäsenmaiden keskinäinen ei mikään muu jäsenvaltio voi estää esimerkiksi Suomea antamasta apua muille. Lausekkeen sanamuoto ei nimenomaan velvoita tulemaan apuun, vaan antamaan apua.⁷⁶ Tämä tulkinta tukee käsitystä, että apu ei ole sidottu pelkästään sotilaallisiin voimavaroihin.

Suomessa on jäänyt epäselväksi, miten Nato suhtautuu avunantolausekkeen velvoitteisiin niiden EU-maiden osalta, jotka eivät ole Naton jäseniä.⁷⁷ Naton jäsenilleen antamia turvatakuita pidetään jäsenilleen painavampina, tärkeämpinä ja ensisijaisempina kuin EU:n avunantolauseketta. Ilkka Kanerva⁷⁸ on pohtinut, millä resursseilla Natoon kuuluvat EU:n jäsenmaat voivat sitoutua avunantolausekkeen täytäntöönpanoon, jos niillä on samanaikaisesti käynnissä velvoite Natoa kohtaan.⁷⁹

⁷³ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, s. 60.

⁷⁴ Astikainen, A., Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 11.4.2008; Huhta, K. *Helsingin Sanomat* 26.4.2008.

⁷⁵ Astikainen, A., Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 11.4.2008; Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 11.4.2008.

⁷⁶ Astikainen, A., Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 11.4.2008; Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 11.4.2008; Mölsä, J. *Helsingin Sanomat* 10.5.2008; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 16.5.2008; Mölsä, J. *Helsingin Sanomat* 4.7.2008.

⁷⁷ *Helsingin Sanomat* 14.4.2008, ”Niinistö: Nato tulee vastaan myös EU:ssa”.

⁷⁸ Ilkka Kanerva on toiminut kansanedustajana vuodesta 1975 lähtien. Hän toimi ulkoministerinä Matti Vanhasen II hallituksessa 19.4.2007–4.4.2008.

⁷⁹ Mölsä, J. *Helsingin Sanomat* 4.7.2008.

4.3 Argumentit avunantolausekkeen puolesta

Keskinäisen avunannon lauseke haluttiin saattaa voimaan siinäkin tilanteessa, että uusi perustuslakisopimus ei astuisi voimaan.⁸⁰ Avunantolausekkeen toteutumiseksi ei tässä tapauksessa nähty juridisia esteitä YK:n peruskirjan 51. artiklan perusteella. Suomelta kaivattiin aktiivista ja aloitteellista otetta juuri eurooppalaisen turvallisuusratkaisun saavuttamiseksi.⁸¹ Suomen edun mukaista katsottiin olevan, että avunantolauseke olisi vahvistettu erillisellä päätöksellä viimeistään syksyllä 2006. Tämä nähtiin keinona selkeästi lopettaa valloilla ollut avunantolauseketta vastustava ja puoltava keskustelu.⁸² Aineistosta ei kuitenkaan noussut esille se, millä tavalla lausekkeen erillinen vahvistaminen olisi todellisuudessa ajanut Suomen etua. Perusteluna esitetty keino lopettaa aiheesta ilmeisen paikallaan pysyvä keskustelu vaikuttaa kestävämmältä.

Ulkoasianvaliokunta totesi vuonna 2006 avunanto- ja yhteisvastuulausekkeiden olevan Suomen turvallisuuden tae ja vahvistavan EU-maiden kansalaisten turvallisuutta. Selvänä pidettiin sitä, että jos Suomen turvallisuus olisi perinteisessä mielessä sotilaallisesti uhattuna, muut jäsenmaat auttaisivat ja puolustaisivat Suomea. Näillä perusteilla ulkoasiainvaliokunnan enemmistö kannatti avunantolausekkeen sisältävän perustuslakisopimuksen ratifiointia. Keskinäinen avunanto säilyisi luonnollisena asiana EU:n kaltaisessa yhteisössä ilman perustuslakisopimustakaan.⁸³ EU:lle muodostettava oma armeija ei ole saanut kannatusta. Sen sijaan EU-maiden välille tarvittaisiin selkeitä turvatakuita, jotka voidaan luoda olemassa olevien kansallisten järjestelmien puitteissa.⁸⁴

4.4 Argumentit avunantolauseketta vastaan

Alun perin avunantolausekkeen antamien niin sanottujen turvatakuiden pelättiin vaarantavan Suomen liittoutumattomuuden. Avunantolausekkeen tultua osaksi perustuslakisopimusta, niiden katsottiin vahvasti parantavan Suomen turvallisuutta, mutta myöhemmin niitä pidettiin

⁸⁰ Heinola, M. *Helsingin Sanomat* 18.6.2005; Pekonen, L. *Helsingin Sanomat* 31.8.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 7.9.2005.

⁸¹ Heinola, M. *Helsingin Sanomat* 27.8.2005.

⁸² Pekonen, L. *Helsingin Sanomat* 31.8.2005; Heinola M. *Helsingin Sanomat* 3.9.2005.

⁸³ Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 29.4.2006; Vainio, R. *Helsingin Sanomat* 20.11.2006. Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 30.11.2006 Astikainen, A., Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 1.12.2006; Astikainen, A., Vuoristo, P. *Helsingin Sanomat* 11.4.2008.

⁸⁴ Rantanen, M. *Helsingin Sanomat* 28.5.2009.

jälleen tarpeettomina. Taustalla oli näkemys siitä, että mikäli EU:n perustuslakisopimusta ei hyväksytä, ei avunantolausekekaan voi tulla voimaan.⁸⁵

Avunantolausekkeen tarkasta sisällöstä vellone erimielisyys oli kriitikoiden mielestä johtanut keskustelua harhaan. Kovinta kritiikkiä ovat osoittaneet näkemykset joiden mukaan perustuslakisopimuksen hyväksyminen tarkoittaisi Suomen osalta todellisuudessa sitä, että sen turvin Suomi olisi osallistumassa rauhanturvaamisen lisäksi rauhaan pakottamiseen EU:n yhteisissä joukoissa. EU:n sotilaallisten rakenteiden puutteen takia avunantolauseke ei antaisi Suomelle sotilaallisia turvatakuita, eikä siihen kyettäisi unionitasolla vuosiin. Todellisten ajankohtaisten turvallisuushkien, jotka on kirjattu Euroopan turvallisuusstrategiaan, katsottiin jäävän turvatakuukeskustelun varjoon.⁸⁶

Suhtautuminen avunantolausekkeen Suomelle antamaan suojaan on ollut epäileväistä. Vuonna 2007 yli puolet kansanedustajista ei uskonut lausekkeen velvoittavan muita EU-maita puolustamaan Suomea sotilaallisesti tai pitivät velvoitetta epävarmana. Jäsenmaiden omaan haluun tai kykyyn puolustamisen järjestämiseen on myös pidetty epävarmana tai siihen ei ole uskottu.⁸⁷ Vielä vuonna 2005 jäsenmaiden puolustusta pidettiin koko EU:n yhteisenä asiana ilman muodollisesti hyväksytyjä turvatakuita.⁸⁸

4.5 Avunantolausekkeen toimeenpano

Avunantolauseke edellyttäisi konkreettisia toimenpiteitä, jotta se saisi uskottavan käytännön merkityksen. Ulkoasiainvaliokunta vaati hallitukselta selvyyttä siitä, mitä lauseke merkitsee operatiivisella tasolla. Erityistä huomiota vaadittiin siihen, miten avun antamiseen valmistaudutaan, tarvitaanko lainsäädäntöön muutoksia ja täytyykö resursseja lisätä. Huomionarvoista on, että avunantolausekkeen käyttöönotto ei olisi automaattinen mekanismi, vaan pidempiaikainen prosessi.⁸⁹

Avunantolausekkeen sisällöstä selvityksen tehneen Teija Tiilikaisen mukaan lausekkeen täytäntöönpano vaatisi jäsenmaiden yksimielisen päätöksen. Tällöin yksikin jäsenmaa voisi estää

⁸⁵ Ollikainen, M. *Helsingin Sanomat* 3.6.2005; Pekonen, L. *Helsingin Sanomat* 31.8.2005; Heinola M. *Helsingin Sanomat* 3.9.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 7.9.2005.

⁸⁶ Pekonen, L. *Helsingin Sanomat* 31.8.2005; Heinola M. *Helsingin Sanomat* 3.9.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 7.9.2005; Kokkonen, A. *Helsingin Sanomat* 18.11.2005.

⁸⁷ Pohjanpalo, O. *Helsingin Sanomat* 15.10.2007.

⁸⁸ Ollikainen, M. *Helsingin Sanomat* 3.6.2005.

⁸⁹ Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 30.11.2006; Kaarto, H. *Helsingin Sanomat* 12.10.2007.

avun antamisen toiselle. Perustuslakisopimuksen ratifiointiesityksessä ei kuitenkaan puhuta mitään yksimielisyysvaatimuksesta.⁹⁰ Samoin vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko kumoaa vaateen yksimielisyydestä.⁹¹

Tässä tapauksessa avunantovelvoite sekoitettiin EU:n puolustus- ja kriisinhallintayhteistyöhön sekä suoraan sotilaallisiin kysymyksiin, joihin yksimielisyysvaatimus on yksiselitteinen. Hallituksen lähtökohtana on ollut, että jäsenmaan joutuessa hätään ei tuijoteta juridisia prosesseja tai päätöksentekomekanismeja, vaan kaikkien velvollisuutena on rientää apuun.⁹²

Avunanto- ja saantioikeus on lisäksi kirjattu YK:n peruskirjan 51. artiklaan, eikä EU voi asettua vastustamaan sitä. Tulkinnan hankaluus johtuu siitä, ettei Lissabonin sopimus määrää avunantovelvoitteen toimeenpanosta tai tarkasta sisällöstä. Toimeenpanomekanismeja ei ole haluttu määritellä, sillä jäsenmaahan kohdistuva hyökkäys ei Euroopan turvallisuusstrategian mukaisesti ole sisältynyt EU:n uhkakuviin. Käytännössä avunannon antamisesta ja muodosta jokainen jäsenmaa päättää itsenäisesti.⁹³

Suomen ulkopuolella avunantolauseke sotilaallisena turvatakuuna ei ole ollut EU:n puolustuspolitiikasta käytävän keskustelun keskiössä samalla tavalla kuin Suomessa. Suomen sitoutuminen avunanto- ja yhteisvastuulausekkeisiin kirjattiin vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon. Sen mukaan keskinäinen avunantovelvoite lujittaa jäsenvaltioiden keskinäistä solidaarisuutta ja velvoittaa kaikkia jäsenmaita yhtäläisesti. Unionin vahva yhteenkuuluvuus heijastuu valmiuteen puolustaa muita jäsenmaita kaikin käytettävissä olevin keinoin. Näin ollen Suomi antaisi sekä odottaisi muiden jäsenmaiden antavan apua avunantovelvoitteen mukaisesti.⁹⁴

4.6 Argumentit sotilasliittokehityksestä

Turvatakuukeskustelussa on noussut esille Lissabonin perustuslakisopimuksessa esitetty mahdollisuus EU:n yhteisen puolustuksen luomisesta ja siitä, muodostuuko EU:sta mahdollisesti sotilas- tai puolustusliitto. Kuitenkaan nykyisten rakenteiden pohjalta EU:sta ei voida puhua

⁹⁰ Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 17.4.2008.

⁹¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, s. 60.

⁹² Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 17.4.2008

⁹³ Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 18.4.2008; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 16.5.2008; Hautamäki, J. *Helsingin Sanomat* 12.6.2009; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, s. 60.

⁹⁴ Huhta, K. *Helsingin Sanomat* 26.4.2008; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, s. 60.

sotilasliittona.⁹⁵ Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaan perustuslakisopimus mahdollistaa entistä laaja-alaisemman turvallisuusyhteisön muodostamisen, eikä unionista ole muodostumassa sopimuksen perusteella sotilasliittoa eikä liittovaltiota.⁹⁶ Sotilasliitto olisi mahdollista syntyä vasta sitten, jos EU päättäisi siirtyä yhteiseen puolustukseen. Tämä vaatii jäsenmailta yksimielisen päätöksen, eikä yksikään jäsenmaa ole sitä esittänyt ja asiasta ei ole käyty keskustelua EU:ssa.⁹⁷

Turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen mukaan Suomi on sotilaallisesti liittoutumaton.⁹⁸ Sauli Niinistö on esittänyt tähän liittyen kantansa, jonka mukaan Suomen liittoutumattomuus ei perinteisessä mielessä enää pidä paikkaansa, sillä Suomi on valmis lähettämään sotilaita EU- ja Nato-johtoisiin kriisinhallintaoperaatioihin Euroopan ulkopuolelle. Liittoutumattomuuskäsitettä voidaan kuitenkin perustella sillä, että näissä operaatioissa on ollut kyse solidaarisuudesta ja Suomella on vahvat perinteet kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisessa ja kehittämisessä.⁹⁹

Perustuslakisopimuksen avunantolauseke toimii itsenäisenä velvoitteena jäsenmaille, eikä sitä voida yhdistää tai sitoa mahdolliseen Nato-jäsenyyteen. EU ei ole sotilasliitto, joten varsinaisia sotilaallisia turvatakuuta siltä ei voida vaatia ja EU:n sotilaalliset turvatakuut nojaavat siinä mielessä Natoon. Ratkaisu Nato-jäsenyydestä ei Suomen kannalta kuitenkaan olisi ollut vallitsevassa tilanteessa oleellinen.¹⁰⁰ Monilla Naton jäsenmailla jäsenyyden taustalla on yleensä ollut tavoite saada sotilaalliset turvatakuut ja sitä kautta vahvistusta kansalliselle suvereniteetille ja kuulumiselle läntiseen yhteisöön.¹⁰¹

Suomessa Nato-jäsenyys ei ole saanut yleistä kannatusta, mutta keskustelua mahdollisesta jäsenyydestä on käyty ja sen hakeminen on mahdollista. Keskinäiset solidaarisuus- ja avunantovelvoitteet on Lissabonin sopimuksen myötä hyväksytty vuonna 2007 ja jäsenmaat voivat kehittää keskinäistä puolustusyhteistyötään omien ulko- ja turvallisuuspoliittisten intressiensä

⁹⁵ Heinola, M. *Helsingin Sanomat* 27.8.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 14.12.2005.

⁹⁶ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 43.

⁹⁷ Heinola, M. *Helsingin Sanomat* 26.10.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 14.12.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 22.12.2005.

⁹⁸ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 85. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, s. 68.

⁹⁹ Tahkolahti, J. *Helsingin Sanomat* 18.8.2005; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 22.12.2005.

¹⁰⁰ Kokkonen, A. *Helsingin Sanomat* 18.11.2005; Kaarto, H. *Helsingin Sanomat* 12.10.2007; *Helsingin Sanomat* 14.4.2008, ”Niinistö: Nato tulee vastaan myös EU:ssa”; Astikainen, A. *Helsingin Sanomat* 10.5.2008.

¹⁰¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 78.

mukaisesti.¹⁰² Pääministeri Matti Vanhanen¹⁰³ on todennut vuonna 2010, että huolimatta solidaarisuus- ja avunantolausekkeista, on Suomen luotava itse kyky puolustaa omaa aluettaan, olipa se Naton jäsen tai ei.¹⁰⁴

¹⁰² Rantanen, M. *Helsingin Sanomat* 28.5.2009; Huhta, K. *Helsingin Sanomat* 13.12.2009; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, s. 80.

¹⁰³ Matti Vanhanen toimi Keskustan kansanedustajana 22.3.1999–19.9.2010. Hän toimi Suomen pääministerinä kahdessa hallituksessa 24.6.2003–19.4.2007 ja 19.4.2007–22.6.2010.

¹⁰⁴ Huhta, K. *Helsingin Sanomat* 19.5.2010.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

EU:lla on sen perustamisesta lähtien ollut vahva pyrkimys edistää unionin yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Integraatiokehityksen syventäminen on nähty keinona vahvistaa vakautta ja turvallisuutta koko Euroopan alueella. Unionin turvallisuusuhat määritettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2003 julkaistussa Euroopan turvallisuusstrategiassa. Yhteisen strategisen näkemyksen löytäminen on tapa varautua unionia koskeviin uhkiin laajassa yhteistyössä unionimaiden kesken ja näin lisätä niiden keskinäistä yhtenäisyyttä.

Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka sekä yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka pyrkivät vahvistamaan EU:n asemaa kansainvälisenä toimijana. Niillä on keskeinen rooli määriteltäessä unionin osallistumista kriisinhallintatyöhön niin sotilaallisilla kuin siviilivoimavaroilla. Molemmat politiikat nojaavat vahvasti yhteisymmärrykseen eurooppalaisista arvoista ja EU:sta arvo- ja turvallisuusyhteisönä. Puolustukselliset näkökulmat ovat vahvasti esillä molempien politiikkojen käytännön toteutuksessa.

Integraatiokehityksen ja Euroopan unionin yhtenäisyyden sekä unionin turvallisuuden edistämisen voidaan katsoa kulminoituvan keskinäisen avunannon lausekkeeseen. Se luo velvoitteen jäsenmaiden välille avustaa kaikin mahdollisin keinoin hyökkäyksen kohteeksi joutunutta jäsenmaata. Lausekkeen tosiasiallinen merkitys on kuitenkin lähinnä poliittinen ja pyrkii vahvistamaan unionin sisäistä solidaarisuutta.

Päätutkimuskysymyksenä oli, minkälaisen kuvan Suomen turvallisuuden kannalta Helsingin Sanomien kotimaan uutisointi avunantolausekkeesta luo. Uutisoinnista käy ilmi, että avunantolausekkeen merkitystä ja tarpeellisuutta Suomen turvallisuuden kannalta on pidetty hyvin pitkälti selviönä. Vaikka lausekkeen konkreettinen sisältö on jäänyt Lissabonin sopimuksen ratifioinnin viivästymisen takia epäselväksi, koetaan avunantolausekkeen silti toimivan jäsenmaiden keskinäisen solidaarisuuden perusteella.

Se, millä tavalla avunanto käytännössä toteutuisi ja toteutetaan, ei tule ilmi. Käytännön merkityksen puuttuminen luo osaltaan kuvaa lausekkeesta juuri turvallisuuden mielikuvaa ajavana julistuksena. Ristiriitoja herättää myös toimeenpanomekanismien määrittelemättömyys sillä perusteella, että jäsenmaahan kohdistuva hyökkäys ei ole unionin uhkakuvana. Tämä pienentää avunantolausekkeen merkitystä sotilaallisen turvallisuuden lisääjänä unionin alueella.

Siitä huolimatta, että Lissabonin sopimuksen ratifiointi on viivästynyt alkuperäisestä suunnitelmasta useaan otteeseen, avunantolauseke haluttiin saattaa voimaan itsenäisenä päätöksenä. Perusteluina nousee esiin sen edistävän unionin solidaarisuutta ja yhtenäisyyttä sekä antavan kansainväliselle yhteisölle kuvan Euroopan unionista yhteisen arvopohjan omaavana turvallisuusyhteisönä. Ilman perustuslakisopimustakin avunantolausekkeen koetaan toimivan juuri jäsenmaiden keskinäisen solidaarisuuden perusteella, eikä sen toteutumiselle ole juridisia esteitä.

Suomessa luotto avunantolausekkeen toteutumiseen näillä perusteilla on ollut kova. Ajatuksia kuitenkin herättää näinkin merkittävän asian toimeenpano ja toteutuminen ilman Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välisiä sitoumuksia. Tämän aiheen tiimoilta ei tutkimusaineistossa ole esiintynyt kannanottoja. Selkeiden sitoumusten ja sopimusten puute avunannon täytäntöönpanosta ja sisällöstä eivät anna luotettavaa kuvaa sen tosiasiallisesta toimivuudesta.

Avunantolausekkeen antaman turvan ongelmaksi muodostuu EU:n sotilaallisten rakenteiden puute. Lauseketta vastustavat argumentit nojaavat juuri siihen, että lauseke ei voi antaa Suomelle sotilaallisia turvatakuita. Näkemys on oikea, ja kertoo itsessään avunantolausekkeen vääristyneestä käsittelytavasta nimenomaan sotilaallisina turvatakuita niin Helsingin Sanomien uutisoinnissa kuin valtiojohdon näkemyksissään. Epäilykset siitä, että Suomi ei saa tarvittaessa apua muilta jäsenmailta horjuttaa uskoa EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan toimivuudesta. Avunantolausekkeen uskotaan nojaavan liiaksi Natoon, ja lausekkeen hyväksyminen saattaisi ajaa Suomen liian lähelle Natoa vaarantaen tärkeäksi koetun liittoutumattomuuden.

EU:sta ei ole muodostumassa sotilas- tai puolustusliittoa, vaikka perustuslakisopimus mahdollistaa yhteisen puolustuksen luomisen. Puolustusliittokehitys tai EU:n oman armeijan luominen eivät myöskään saa kannatusta. Suoran sotilaallisen uhkan olemattomuus voi olla tälle osasyynä. Toisaalta EU ei halua näyttäytyä uhkaavana sotilasliittona, vaan se pyrkii edistämään turvallisuuden kehittymistä nojaamalla vahvaan eurooppalaiseen arvopohjaan ja jaettuihin näkemyksiin turvallisuudesta laajempänä käsitteenä kuin pelkkä sotilaallinen turvallisuus.

LÄHTEET

- Forsberg, T. 2010. ”EU:n turvallisuusstrategia”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 3.painos. Tampereen yliopisto, s. 195-205.
- Hauser, G. 2006. ”The ESDP: The European Security Pillar”. Teoksessa Gunther Hauser & Franz Kernic (toim.). *European Security in Transition*. Ashgate, s. 39-62.
- Hauser, G. 2013. ”The Common Security and Defence Policy (CSDP) - Challenges after ”Lisbon” ”. Teoksessa Sven Gareis, Gunther Hauser & Franz Kernic (toim.). *The European Union - A Global Actor?* Barbara Budrich Publishers, s. 32-51.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. *Tutki ja kirjoita*. 12. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Koivula, T., Salo, K. 2010. *Yhteistyö, avunanto ja solidaarisuus? Lissabonin sopimuksen turvallisuuspoliittinen merkitys*. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Käkönen, J. 2010 ”Johdatusta Euroopan ymmärtämiseen”. Teoksessa Vilho Harle (toim.). *Näkökulmia kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. 3.painos. Tampereen yliopisto, s. 151-194.
- Maanpuolustuskorkeakoulu 2012. *Turvallinen Suomi. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Rehrl, J., Weisserth, H-B. 2010. *Handbook on CSDP. The common security and defence policy of the European Union*. 2. laitos. European Security and Defence College.
- Ruonala, M. 2011. *EU-perusteos*. 2. laitos. Ulkoasiainministeriö.
- Sipilä, J., Koivula, T. 2013. *Kuinka strategiaa tutkitaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Suomen turvallisuus- ja ulkopolitiikka 2004. Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004*. Valtioneuvoston kanslia.

Suomen turvallisuus- ja ulkopolitiikka 2009. Valtioneuvoston selonteko VNS x/2009. Valtioneuvoston kanslia.

Tiilikainen, T. 2006. ”EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka: Nykytila ja tulevaisuuden mahdollisuudet”. Teoksessa Päivi Toivanen (toim.). *Yhteisten arvojen puolesta? Suomi ja EU:n kriisinhallinta*. Eurooppa-tiedotus, s. 11-29.

Tiilikainen, T. 2008. *Selvitys Euroopan unionin Lissabonin sopimukseen sisältyvän keskinäisen avunannon velvoitteesta*. Ulkoasianministeriön julkaisuja 2/2008.

Tiilikainen, T. 2009. ”EDA osana kehittyvää turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa”. Teoksessa Päivi Toivanen, Jyrki Iivonen (toim.). *EU:n tiivistyvä puolustus – Euroopan puolustusvirasto*. Ulkoasiainministeriö, s.13-24.

Treaty of Lisbon. 2007.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 10.laitos. Tammi.

Tuomioja, E. 2006. ”Lukijalle”. Teoksessa Päivi Toivanen (toim.). *Yhteisten arvojen puolesta? Suomi ja EU:n kriisinhallinta*. Eurooppa-tiedotus, s. 7-9.

Internetlähteet

EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP) – Ulkoasiainministeriö.

[<http://www.formin.fi/Public/default.aspx?nodeid=32279&contentlan=1&culture=fi-FI>] Luettu 10.7.2013.

European Union – EEAS (European External Action Service). About CSDP – The Berlin Plus Agreement. [http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/berlin/index_en.htm] Luettu 12.7.2013.

European Union – EEAS (European External Action Service). European Security Strategy. [<http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/>] Luettu 12.7.2013.

FINLEX - Ajantasainen lainsäädäntö 11.5.2007. Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551, 2. luku, 12 § [<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070551>] Luettu 19.2.2014.

Kajaanin AMK – Opinnäytetyö. Tukimateriaali.

[<http://193.167.122.14/Opari/ontTukiLaadAnalyysi.aspx>] Luettu 25.6.2013..

Kvali MOTV – 7.3.2 Sisällönanalyysi.

[http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L7_3_2.html] Luettu 25.6.2013.

Laadullinen tutkimus – Jyväskylän yliopiston Koppa.

[<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>] Luettu 25.6.2013.

LT-Levikkitilasto 2010.

[<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Levikkitilasto2010.pdf>] Luettu 20.3.2014.

Seitamaa-Hakkarainen, P. 1999. *Kvalitatiivinen sisällönanalyysi.*

[http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_metelmat/02_metodiartikkelit/seitamaa_kvalitatiivinen_sisallon_analyysi/kooste] Luettu 25.6.2013.

Suomen Puolustusministeriö - EU-yhteistyö. [<http://defmin.fi/index.phtml?s=506>] Luettu 10.7.2013.

Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP) – Ulkoasiainministeriö.

[<http://formin.fi/Public/default.aspx?nodeid=32288&contentlan=1&culture=fi-FI>] Luettu 10.7.2013.

Sanomalehtilähteet

Huhta, K. 20.9.2011. ”Lisää koettelemuksia EU:n ulkopoliitikassa”. *Helsingin Sanomat* Pääkirjoitus.

Koivula, T. 16.12.2011. ”EU:n talouskriisi on myös turvallisuusuhka”. *Helsingin Sanomat* Vieraskynä.

Kähkönen, V. 22.3.2013. ”EU:n ulkopolitiikka hakee muotoaan”. *Helsingin Sanomat* HS-analyysi.

Tuomioja, E. 31.1.2013. ”Suomi on avoin uudelle puolustusyhteistyölle”. *Helsingin Sanomat* Vieraskynä.

Tutkimusaineisto

Aitamurto, T., Vuoristo, P. 5.12.2006. ”Veri vetää”, Niinistö perusteli ehdokkuuttaan eduskuntavaaleissa”. *Helsingin Sanomat*.

Astikainen, A. 7.9.2005. ”Vanhanen Niinistölle: Turvatakuut eivät tee EU:sta sotilasliittoa”. *Helsingin Sanomat*.

Astikainen, A. 26.11.2005. ”Hallitus toivoo eduskunnan hyväksyvän EU:n perustuslain”. *Helsingin Sanomat*.

Astikainen, A. 14.12.2005. ”Vanhanen runttaa Niinistön puolustuslinjan”. *Helsingin Sanomat*.

Astikainen, A. 22.12.2005. ”Niinistö ja Vanhanen ottivat yhteen puolustuksesta”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.

Astikainen, A. 23.11.2006. ”Armeijan virka-avusta tuli kiistaa eduskunnassa”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.

Astikainen, A. 30.11.2006. ”Eduskunta vaatii selvityksen EU:n turvatakuista”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.

Astikainen, A., Vuoristo, P. 1.12.2006. ”Vanhanen puolusti lujasti EU-sopimuksen ratifiointia”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.

Astikainen, A. 6.12.2006. ”Eduskunta hyväksyi EU:n perustuslakisopimuksen”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.

- Astikainen, A., Vuoristo, P. 11.4.2008. ”Vanhanen: EU:n avunanto on itsestään selvää”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Astikainen, A. 17.4.2008. ”Tiilikaisen tulkinta EU:n turvatakuista sai eduskunnan hämmennykseen”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Astikainen, A. 18.4.2008. ”Tiilikainen täsmensi: Yksi maa ei voi estää avunantoa EU:ssa”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Astikainen, A. 10.5.2008. ”Sauli Niinistö: EU:n turvatakuut johtavat Nato-ratkaisuun”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Astikainen, A. 16.5.2008. ”Puolustusvaliokunta: EU:n avunanto ei vaadi yksimielisyyttä”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Hautamäki, J. 12.6.2009. ”Niinistö: Eurooppalaisen tien päässä Suomea odottaa jäsenyys Natossa”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Heinola, M. 18.6.2005. ”Kallis: Eurooppalaisista turvatakuista pidettävä kiinni”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Heinola, M. 27.8.2005. ”Halonen: Suomella ei ole turvallisuusvajetta”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Ollikainen, M. 3.6.2005. ”Cronberg haluaa EU:n perustuslaista kansanäänestyksen”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Heinola M. 3.9.2005. ”Seppänen: turvatakuista puhuminen vie hakoteille”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Heinola, M. 26.10.2005. ”Hautala: Turvatakuiden korostus viestisi suomettumisesta”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Helsingin Sanomat* 14.4.2008. ”Niinistö: Nato tulee vastaan myös EU:ssa”. Kotimaa.

- Huhta, K. 26.4.2008. ”Turvatakuut vauhdittavat EU:n yhteistä puolustusta”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Huhta, K. 13.12.2009. ”EU kehittää lihaksiaan maailmalla”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Huhta, K. 19.5.2010. ”Vanhanen: Nato-jäsenyys hyödyllinen ei välttämätön”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Kaarto, H. 12.10.2007. ”Asiantuntijat: EU:n turvatakuu ei koske pelkästään Naton jäsenmaita”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Kokkonen, A. 18.11.2005. ”Lipponen: EU:n turvatakuista keskustelu turhaa”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Mölsä, J. 10.5.2008. ”Vanhasen mukaan Suomi ei pärjäisi yksin räpeltämällä”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Mölsä, J. 4.7.2008. ”EU-komission Siim Kallas kehuu Mannerheimia”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Pekonen, L. 31.8.2005. ”Kokoomus vaatii Suomen valtiojohtoa ajamaan aktiivisesti EU:n turvatakuita”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Pohjanpalo, O. 15.10.2007. ”Yle: Suurin osa kansanedustajista ei luota EU:n turvatakuisiin”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Rantanen, M. 28.5.2009. ”Yhteinen EU-armeija ei sytytä”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Sipilä, A. 2.10.2007. ”Sauli Niinistö: Suomen selvitettävä EU:n turvatakuiden sisältö”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Tahkolahti, J. 18.8.2005. ”Halonen torjuu Niinistön arvostelun”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.
- Vainio, R. 20.11.2006. ”Vaahtoranta: Euroopan unioni turvallisuuspoliittiseksi välineeksi”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.

Vuoristo, P. 29.4.2006. ”Ulkoasiainvaliokunta: EU:n perustuslakisopimus hyväksyttävä”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.

Vuoristo, P. 17.12.2007. ”Heinäluoma ja Tiilikainen sanailivat turvakuista”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.

Vuoristo, P. 11.4.2008. ”EU-turvakuiden toteutustavasta ei edelleenkään selvyttä”. *Helsingin Sanomat* Kotimaa.